

europa
schoon en
eerlijk

naar een democratische, sociale en duurzame unie
verkiezingsprogramma Europees Parlement

1999-2004

GROENLINKS

europa
schoon en
eerlijk

naar een democratische, sociale en duurzame unie
verkiezingsprogramma Europees Parlement

1999-2004

GROENLINKS

INLEIDING

GroenLinks streeft in Nederland en Europa dezelfde waarden na: *ecologische duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid, internationale solidariteit en culturele openheid.*

De doelstellingen van GroenLinks moeten deels in de Europese arena bevochten worden. Grensoverschrijdende vraagstukken, van milieuvervuiling tot belastingontwijking, vragen om een grensoverschrijdende aanpak. Daarbij valt de Europese Unie *, wereldwijd het meest verregaande samenwerkingsverband van staten, niet meer weg te denken. Zonder de EU zouden er geen Europese ondernemingsraden zijn, zou de drijfnetvisserij niet zijn verboden, zouden kartels welig tieren, en zou het met de gelijke behandeling van mannen en vrouwen slechter gesteld zijn.

De EU is echter met haar eenzijdig financieel-economische karakter ook verantwoordelijk voor averechtse ontwikkelingen. In het bevorderen van concurrentie slaagt zij beter dan in het organiseren van solidariteit, duurzaamheid en rechtsbescherming. De politiek in Brussel en in de lidstaten laat zich teveel dicteren door de markt. Die tendens kan niet worden gekeerd door met tomaten en rotte vis te smijten van achter de Hollandse Waterlinie. Net als het bedrijfsleven, dat al lang internationaal georganiseerd is en een stevig stempel heeft gedrukt op de huidige Unie, zullen groene en linkse krachten zich binnen de Europese instellingen moeten doen gelden.

TANDEN LATEN ZIEN

De waarden waar GroenLinks zich voor inzet zijn pas goed te verwezenlijken als de Europese Unie aan democratie, besluitvaardigheid en geloofwaardigheid wint. Een assertieve Europese volksvertegenwoordiging moet hiervoor de aanjager zijn. De machtsvorming die burgers weer greep moet geven op de ontketende krachten van markt en munt, begint in het Europees Parlement*. Op bepaalde terreinen, zoals het milieubeleid, heeft dat parlement al aanzienlijke bevoegdheden.

Het Europees Parlement dat GroenLinks voor ogen staat, maakt optimaal gebruik van deze bevoegdheden. Als dat nodig is, deinst ze ook niet terug voor de zwaarste machtsmiddelen: het verwerpen van de begroting of het wegsturen van de Europese Commissie*. De huidige meerderheid in het parlement schrikt daar helaas keer op keer voor terug. Nog in januari 1999 hield een meerderheid van sociaal-democraten en christen-democraten de Europese Commissie de hand boven het hoofd, toen deze zwaar onder vuur lag vanwege beschuldigingen van fraude, wanbeheer en vriendjespolitiek. Er moest een Comité van Wijzen aan te pas komen om Jacques Santer en zijn Commissarissen tot aftreden te bewegen. Het Europees Parlement zou aan geloofwaardigheid winnen als het vaker zijn tanden liet zien.

INHOUD

2 Inleiding

1 Democratisch Europa

5 Visie

8 Programmapunten

2 Solidair Europa

12 Visie

14 Programmapunten

3 Duurzaam Europa

17 Visie

19 Programmapunten

4 Mondiaal Europa

22 Visie

24 Programmapunten

26 Verklarende Woordenlijst

SAMENWERKEN

GroenLinks staat niet alleen met haar opvattingen. We maken deel uit van de meest actieve groepering in het Europees Parlement, *de Groene Fractie*. Hierin zitten afgevaardigden van groene partijen uit negen lidstaten. De Groene Fractie speelde een voortrekkersrol in het aanklagen van financiële onregelmatigheden bij de Europese Commissie. Zij slaagt er regelmatig in een meerderheid van het Europees Parlement op sleeptouw te nemen, bijvoorbeeld bij het afdwingen van voorschriften voor schonere auto's en brandstof. De fractie werkt nauw samen met de Europese milieubeweging en andere maatschappelijke organisaties, met de groene vertegenwoordigers in de nationale parlementen, en met de Europese Federatie van Groene Partijen, die dertig partijen uit West- en Oost-Europa omvat. Sinds groene partijen in verschillende Europese landen regeringsverantwoordelijk dragen, telt de Groene Fractie ook enkele bondgenoten in de Raad van Ministers*, de machtigste instelling van de EU. Groene parlementariërs en ministers proberen samen de Brusselse besluiten in de goede richting te sturen. Helaas kent Den Haag vandaag nog geen Europese tegenhanger, een *Brussel Deze Week*, dat de ingewikkelde politieke strijd in en tussen de Europese instellingen inzichtelijk maakt voor de Nederlandse burger.

SCHANDALEN

De Europese volksvertegenwoordiging laat zich te vaak wegzetten als een schertsparlement. In de afgelopen jaren regen de schandalen zich aan: dubbele pensioenen, royale reiskostenvergoedingen, dure parlementsgebouwen, familieleden op de loonlijst, massale afwezigheid bij stemmingen. Veel Europarlementariërs hebben er alles aan gedaan om een kiezersboycot over zich af te roepen.

GroenLinks heeft een aantal misstanden publiekelijk aan de kaak gesteld. Vanuit de opvatting: liever de vuile was buiten hangen dan het deksel op de beerput doen. Daarmee zijn resultaten geboekt. Zo is de aangekondigde *anti-cumulatiewet* ter afroeping van de dubbele pensioenen van sommige Nederlandse Europarlementariërs het gevolg van een motie-Rosenmöller, die de Tweede Kamer heeft aangenomen. En zo heeft het Europees Parlement besloten om afgevaardigden die te vaak verstek laten gaan bij stemmingen, de helft van hun presentiegeld te onthouden. De deelname aan stemmingen is daardoor toegenomen, en daarmee ook de invloed van het Europees Parlement. Want om Europese wetsvoorstellen te amenderen, moet de helft van alle parlementariërs vóór stemmen. Dat lukt niet als veel afgevaardigden spijbelen. Een stap in de goede richting is ook het ontwerp-

statuut dat het Europees Parlement in december 1998 heeft opgesteld. Als dit statuut door de Raad van Ministers wordt goedgekeurd, zullen alle Europarlementariërs een gelijk inkomen ontvangen, zullen dubbele pensioenen tot het verleden gaan behoren en zullen reiskostenvergoedingen gebaseerd worden op werkelijk gemaakte kosten.

Toch valt er nog veel te verbeteren aan de parlementaire zeden in Brussel en Straatsburg. Dit programma bevat dan ook een *hervormingsplan* voor het Europees Parlement. Juist omdat we het democratisch gehalte van de EU stevig willen opkrikken, moet de Europese volksvertegenwoordiging beter gaan functioneren.

KRITISCH EN OPBOUWEND

GroenLinks wil ook de komende vijf jaar haar stem laten gelden in het Europees Parlement, voor een democratisch, groen en sociaal Europa. Het saboteren van verdere Europese eenwording is geen verstandige inzet. Daarmee worden neo-liberale krachten in de kaart gespeeld, voor wie de EU wel ongeveer af is nu de grote gemeenschappelijke markt en de *Euro* een feit zijn. Als de Europese samenwerking stilvalt, blijven de multinationale bedrijven in staat nationale overheden tegen elkaar uit te spelen, ten koste van sociale voorzieningen en milieu. De komst van de Euro verscherpt de concurrentie tussen de EU-landen om investeringen en banen. Om te voorkomen dat deze wedloop een race naar de bodem van de beschaving wordt, is een stevig Europees sociaal- en milieubeleid nodig.

GroenLinks is, in tegenstelling tot de andere grote partijen in Nederland, niet geneigd alle Brusselse compromissen te slikken. GroenLinks stemde zowel in het Europees Parlement als in de Eerste en Tweede Kamer tegen het Verdrag van Maastricht* en het Verdrag van Amsterdam*, tegen de oprichting van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), tegen Europol. Niet uit weerzin tegen het opgeven van nationale soevereiniteit, maar omdat ook voor internationale organisaties zorgvuldige en democratische spelregels moeten gelden. Het Europa van markt en munt (Maastricht) kan niet zonder harde afspraken over de bescherming van mens en milieu. Een gemeenschappelijk Europees asielbeleid (Amsterdam) heeft geen meerwaarde als het zonder democratische *checks and balances* wordt bekostigd in geheime onderonsjes. Sociale en milieunormen mogen niet worden opgeofferd aan de vrijhandel (WTO). De oprichting van een Europese politie-informatiedienst (Europol) die zich aan parlementaire en rechterlijke controle onttrekt, is een aangekondigde justitiële ontsporing.

GroenLinks wil een constructieve en kritische bijdrage leveren aan een beter Europa. We streven naar een

democratische Unie met een daadkrachtig sociaal en milieubeleid en een gemeenschappelijke aanpak van mondiale vraagstukken. Zo'n politieke volwaardige unie is jarenlang gefrustreerd door het gekrakeel over de Euro. In de aanloop naar de Top van Amsterdam (juni 1997) hadden de leiders van de lidstaten het te druk met pogingen om zichzelf de muntunie binnen te bezuinigen en anderen erbuiten te houden. Mede daarom werd het Verdrag van Amsterdam een mislukking. De roep om een beter Verdrag vindt inmiddels breed gehoor in Europa. Een nieuw Europees Verdrag wordt als het aan GroenLinks ligt een belangrijke inzet van de Europese verkiezingen.

GroenLinks wil tegelijk de uitbreiding van de EU voortvarend ter hand nemen. Er ligt een historische kans om de deling van Europa definitief te overwinnen. De toetreding van voormalige Oostbloklanden en de komst van de Euro vergen een grotere Europese solidariteit. Het is logisch dat daarbij de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. GroenLinks wenst immuun te blijven voor het virus van het populistische *geld-terug-geroep* dat de Nederlandse regering besmet heeft. Meer stabiliteit en veiligheid in een grotere en hechtere Unie is zowel een Europees als een Nederlands belang. Dat kan niet op een koopje.

10 juni kunt u kiezen voor een Europese Unie die haar sociale en ecologische tekort aanzuivert, die het democratisch gat dicht, die de afstand tot de burger verkleint. Een Unie die de problemen aanpakt die we als Europeanen gezamenlijk moeten oplossen, maar die zich niet mengt in zaken die even goed of beter nationaal zijn te regelen. U mag erop rekenen dat met uw steun GroenLinks zich ook de komende vijf jaar voor zo'n Unie zal inspannen, desnoods tegen de stroom in.

1 DEMOCRATISCH EUROPA

Van de optiehandel tot de huwelijksmarkt, van de menukaart tot het zenderaanbod, de grenzen tussen staten vervagen. De wereldeconomie en de besluitvorming in internationale organisaties werken steeds sterker door in ons dagelijks leven. Het is tijd dat ook democratie, rechtsstaat en burgerschap een grensoverschrijdende dimensie krijgen. Deze uitdaging is het meest accuut in de Europese Unie*, waar de douaniers aan de binnengrenzen verdwenen zijn en waar een machtige bovennationale bestuurslaag is geschapen.

De EU is een experiment. De economische samenwerking werd na de Tweede Wereldoorlog ingezet om een nieuwe massaslachting te voorkomen. Tegenwoordig bereiden de landen van West-Europa zich niet langer voor op gewapende strijd met elkaar. In zoverre is het Europese experiment geslaagd.

De economische samenwerking heeft haar eigen dynamiek. Elke afspraak schept nieuwe problemen die om een gezamenlijk antwoord vragen. Dit heeft tot een proces van vrijwillige integratie geleid dat zijn weerga niet kent. Een steeds hechtere aaneensluiting van steeds meer landen met uiteenlopende culturen en tradities. De EU telt inmiddels vijftien lidstaten, met 380 miljoen inwoners. Één op de drie nationale wetten vindt zijn oorsprong in Brussel.

DEMOCRATISCH TEKORT

Is teloorgang van democratie het offer voor deze schaalvergroting? Niet als dankzij de Europese samenwerking de democratische keuzevrijheid groter wordt. Wanneer landen samenwerken kunnen politieke keuzes gemaakt worden die voor individuele landen steeds moeilijker te maken zijn. De nationale politiek ziet haar beleidsruimte immers verkleind worden door een steeds mondialere markt. De anonieme krachten van de markt hoeven, in tegenstelling tot gekozen politici, aan niemand verantwoording af te leggen. Dat pleit voor democratische besluitvorming op een niveau waar de politiek het primaat kan heroveren. De EU dankt nog steeds het overgrote deel van haar welvaart aan de handel binnen en tussen haar lidstaten. Zij kan dus grenzen stellen aan de markt.

De inbreng van burgers in bovennationale besluitvorming is afhankelijk van de wijze waarop deze georganiseerd is. Hier behoeft het Europese experiment dringend verbetering, wil het niet vastlopen in een legitimiteitscrisis. De EU is niet zomaar een internationale organisatie; zij krijgt steeds meer het karakter van een staat. De scheiding der machten - waarborg tegen wanbestuur - die hoort bij een democratische rechts-

staat, blijft echter uit. De regeringen van de lidstaten houden vast aan een belangrijk deel van de wetgevende én uitvoerende macht, in de Raad van Ministers*. Nationale parlementen, die slechts één van de vijftien ministers kunnen aansturen, hebben vaak het nakijken, zeker als de Raad bij gekwalificeerde meerderheid* stemt. Het Europees Parlement* heeft nog lang niet bij alle onderwerpen afdoende wetgevende en controlerende bevoegdheden. Op omvangrijke en gevoelige beleidsterreinen, zoals landbouw en asiel, heeft tegenwoordig geen enkele Europese of nationale volksvertegenwoordiger meer greep. Dit 'democratisch gat' lijkt de nationale regeringen wel goed uit te komen.

Het Europees Parlement wordt bij het opeisen van meer macht gehinderd door een chronisch gebrek aan gezag. Parlementair wangedrag zet de Europese democratie op het spel. Vandaar de urgentie van een ingrijpende hervorming. Veel maatregelen kan het parlement zelf nemen. Voor andere maatregelen is medewerking van de lidstaten nodig. Zij dienen het parlement niet langer te veroordelen tot een bestaan van reizend circus tussen Brussel en Straatsburg. De nationale regeringen moeten een echt Europees kiesstelsel vaststellen. GroenLinks kan dan met *Die Grünen*, *Les Verts* en andere bondgenoten één internationale lijst opstellen, op basis van het gemeenschappelijke programma. Europese volksvertegenwoordigers die alleen in hun vaderland verantwoording hoeven af te leggen, dat wringt. Daardoor krijgt niet zelden het platte nationale eigenbelang de overhand boven een afgewogen Europese visie.

CIVIELE SAMENLEVING

Voor GroenLinks is meer parlementaire invloed een harde voorwaarde voor meer Europees beleid. Democratie is uiteraard breder dan de formele macht van volksvertegenwoordigers. Van groot belang is ook de invloed die actieve burgers kunnen uitoefenen op de besluitvorming. Gelukkig organiseren steeds meer *niet-gouvernementele organisaties* (NGO's)* zich Europees. Zij vormen internationale samenwerkingverbanden en overwinnen zo het *Kafka-in-Brussel*-gevoel. Hun vertegenwoordigers lopen het Europees Parlement plat en vinden ingangen bij de Europese Commissie*. Sommige NGO's gaan rechtstreeks in gesprek met hun tegenstrevers, zoals de milieubeweging en de Europese werkgeversclubs. Zo ontstaat langzaam maar zeker een Europese civiele samenleving*.

Als de ware Europeanen al bestaan, dan zijn het de burgers uit verschillende landen - allen met hun nationale eigenaardigheden - die gezamenlijke belangen for-

muleren en anderen willen overtuigen. Zelfs al verenigen zij zich onder het motto EU-rot-op, dan krijgen zij tegen wil en dank toch een Europese identiteit. Een identiteit die ontstaat uit een gedeelde visie op de toekomst van Europa en uit gezamenlijke inspanningen om deze visie verwerkelijken door zich tegen de Europese instituties aan te bemoeien. Het Europese burgerschap, zo gedefinieerd, sluit niemand uit. Ook wie geen Uniepaspoort bezit of geen deel heeft aan het christelijk erfgoed, kan Europeaan zijn.

OPENBAARHEID

Wie zich met de EU wil bemoeien, stuit vaak op geheimhouding. De toegang tot officiële documenten is beperkt. De Raad van Ministers maakt wetten achter gesloten deuren. Deze achterkamertjespolitiek vergroot de informatiekloof. Er moet snel een wet komen die de Europese instellingen openbaarheid van bestuur voorschrijft. Openbaarheid is de beste garantie tegen dominante lobby's en wanbeheer. Politici en ambtenaren moeten zich in de gaten gehouden weten. Open besluitvorming, toegankelijk voor pers en publiek, vergroot bovendien de legitimiteit van het Europese bestuur. Niets zaait meer Eurosceptis dan een politiek die burgers verrast met voldongen feiten.

RECHTSGEMEENSCHAP

Lopen de wetgevende en uitvoerende macht door elkaar in de EU, de rechtsprekende macht is nog onvoldedig ontwikkeld. De lidstaten houden de toegang van individuen tot het Europees Hof van Justitie* beperkt op de terreinen waar rechterlijke controle van het grootste belang is, soms zelfs van levensbelang. Dat geldt voor het asielbeleid en voor de justitie- en politiesamenwerking. Daarbij komt dat de ingezetenen van de EU zich nog steeds niet kunnen beroepen op een Europese grondwet. Het Unieburgerschap uit het Verdrag van Maastricht* blijft een lege huls, zolang het nauwelijks meer, soms zelfs minder rechten biedt dan vijftig jaar geleden al in het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens* zijn vastgelegd.

Niet alleen burgers hebben er belang bij om rechten te kunnen invoeren tegen de Europese instellingen. Ook de lidstaten, zeker de kleinere zoals Nederland, zijn gebaat bij een Europese rechtsgemeenschap, waarin democratische spelregels en niet machtsverschillen tussen staten de doorslag geven bij conflicten.

SUBSIDIARITEIT

Tot de democratische spelregels behoort het *subsidiariteitsbeginsel*: de EU bemoeit zich niet met zaken die even goed of beter geregeld kunnen worden op een lager niveau. Cultuurbeleid is daarvan een schoolvoor-

beeld. Toch blijken ook voor het behoud van deze bij uitstek nationale bevoegdheid afspraken nodig op Europees niveau. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat commerciële omroepen zich in het nabije buitenland vestigen teneinde de Nederlandse reclameregels te omzeilen. Of moeten we die reclameregels Europees vaststellen? Dit voorbeeld laat zien dat de invulling van 'subsidiariteit' zelden zwart-wit is en vaak inzet zal zijn van politieke strijd.

GroenLinks kiest voor een bevoegdheidsverdeling die het handelingsvermogen van de politiek versterkt op alle niveaus, van lokaal tot Europees. Daarvoor zijn vaak Europese afspraken nodig. Die regels dienen een gemeenschappelijke bodem van beschaving en bescherming te definiëren. Een aanpak die reeds gevolgd wordt bij de Europese sociale wetgeving. Minimumnormen dus, geen maxima. Niet teveel ontsnappingsclausules, geen overbodige details. Dergelijke regels moeten democratisch tot stand komen en per referendum kunnen worden weggestemd. Zo krijgen burgers weer wat te kiezen in Europa.

FORT EUROPA

De vrijheid om te reizen naar een ander land en daar te wonen en te werken, is bijna een grondrecht geworden in de EU. Een Europeaan die grenzen passeert, geldt als voorbeeldig Unieburger. Wie dat echter zonder Uniepaspoort doet, wordt haast als misdadiger behandeld. Eendrachtig bouwen de lidstaten aan Fort Europa. Voor personen althans, want voor mondiaal verkeer van goederen, diensten en kapitaal ijvert de EU wél enthousiast.

Deze tegenspraken zullen op den duur onhoudbaar blijken. De toename van transport- en communicatiemogelijkheden zet wereldwijd mensen in beweging. Sommigen verlaten noodgedwongen hun geboortegrond, als gevolg van armoede, mensenrechtenschendingen, oorlogen en milieurampen. Misstanden waar Europa - mild geformuleerd - te weinig aan doet. Het welvarende Europa is dan ook al lang een immigratieregio. Daar doet het restrictieve toelatingsbeleid weinig aan af. Het creëert wel een onderklasse van illegalen en volle asielzoekerscentra, door andere toegangswegen af te sluiten. Legale migranten worden weerhouden van terugkeer naar hun moederland, want eens buiten is altijd buiten. Dit beleid roept zijn eigen onbeheersbaarheid op.

Struisvogelpolitiek dient plaats te maken voor een bewust immigratiebeleid. Daarbij horen politieke vluchtelingen voorrang te blijven genieten. Het internationale Vluchtelingenverdrag van 1951 geeft aan hen die vervolgd worden een krachtige aanspraak op bescher-

ming. Helaas heeft de Europese samenwerking tot nu toe vooral gediend als legitimatie voor pogingen van lidstaten om zich te onttrekken aan de plicht tot zorgvuldige toetsing van elk asielerzoek. Midden- en Oost-Europa en zelfs Turkije zijn ingeschakeld als buffer tegen vluchtelingen. Daarentegen zijn voorstellen voor gemeenschappelijke minimumnormen, mede door het unanimitetsvereiste in de Raad, uitgekleeft tot geen enkele lidstaat zich er meer een buil aan kon vallen. Nog steeds scherpen regeringen beurtelings hun beleid aan om vooral niet gastvrijer te zijn dan de buurlanden.

Het Verdrag van Amsterdam* geeft aan het Europese asiel- en migratiebeleid een bindend karakter. Maar de gebruikelijke *checks and balances* zijn weggelaten. Nog altijd dreigt in het geheime ministersoverleg de minst humane lidstaat de Europese norm te stellen. De Europarlementariërs zouden geen genoeg moeten nemen met een rol aan de zijlijn. Zij kunnen hun zeggenschap over de EU-begroting inzetten om een Europees Fonds voor Vluchtelingen af te dwingen, een eerste stap naar Europese solidariteit.

Een tweede groep migranten die voorrang verdient, zijn de (toekomstige) partners en kinderen van migranten die hier al legaal verblijven. De lidstaten zijn immers door mensenrechtenverdragen gebonden aan eerbiediging van het gezinsleven.

Tot slot zijn er de arbeidsmigranten. Ook in tijden van grote werkloosheid is het niet verstandig de voordeur dicht te gooien voor allen die geen manager of profvoetballer zijn. Het is een illusie te denken dat ze dan de achterdeur van het rijke Europa niet vinden. Bovendien is nog lang geen sprake van één Europese arbeidsmarkt. Een teveel aan arbeidskrachten in het ene land kan samengaan met tekorten elders. Het ligt dan voor de hand om een bepaald aantal immigranten van buiten de EU toe te laten. Zij zouden, gedurende een gelijke periode als burgers uit andere EU-landen, de kans moeten krijgen om in hun eigen bestaan te gaan voorzien. Om een toelatingsvolume te bereiken dat legale arbeidsmigratie tot een interessante optie maakt, moet zo'n immigratiebeleid op Europees niveau beginnen.

VERDRAGSSTOP

Is het Europa zonder binnengrenzen een ideale voedingsbodem voor georganiseerde criminaliteit? Aard en omvang van de grensoverschrijdende misdaad zijn nog zelden onderzocht, maar dat heeft de EU-lidstaten niet weerhouden van fanatieke justitiële verdragenmakerij. Elke regering zet tijdens haar halfjaarlijkse voorzitterschap van de Unie nieuwe initiatieven op de rol die bewijzen dat zij *tough on crime* is. Daardoor is in de

derde pijler* van de EU een woud van elkaar overlappende verdragen gegroeid. Niemand weet in hoeverre ze de justitie- en politietsamenwerking daadwerkelijk bevorderen. De meeste verdragen zijn namelijk nog niet eens in werking getreden. De lidstaten zijn zo druk met het maken van weer nieuwe verdragen dat hun geen tijd rest voor de parlementaire goedkeuring van wat al getekend is.

Bij het sluiten van nog meer verdragen lijken vooral criminelen gebaat. De instanties die met opsporing en vervolging zijn belast zien door de bomen al lang het bos niet meer. Het beste wat de EU kan doen voor politiemensen, officieren van justitie en rechters, is hen vertrouwd laten raken met de bestaande mogelijkheden voor grensoverschrijdende samenwerking.

Het is dan ook tijd voor een strafrechtelijke *verdragsstop*. Een uitzondering maakt GroenLinks voor verdragen die de rechten van verdachten waarborgen. Hiervoor heeft de Raad van Ministers tot nu toe een blinde vlek gehad. Bij het Europees Hof van de Rechten van de Mens* kunnen verdachten alleen een klacht indienen tegen individuele staten, niet tegen samenwerkende staten en Europese organen als Europol. Een dergelijk verdrag dient ook vast te leggen wanneer buitenlandse politie- en justitiefunctionarissen moeten getuigen in strafzaken. Zolang zij daartoe niet verplicht zijn, kan de Europese samenwerking worden misbruikt voor het witwassen van onrechtmatig verkregen bewijs.

De hierboven geschetste samenwerking blijft een verantwoordelijkheid van nationale regeringen die keer op keer bepalen welke afspraken zij willen maken. Rechterlijke controle door het Hof is nodig voor een eenduidige naleving van de afspraken en voor de rechtszekerheid van individuen. De democratische controle valt in deze EU-pijler vooral toe aan nationale parlementen. Waar de controlemogelijkheden van nationale parlementen echt tekortschieten, moet het Europees Parlement een rol krijgen. Dat geldt vooral voor Europol, de Europese politie-informatiedienst die nu in een democratisch vacuüm opereert, maar wel steeds meer taken toegeschoven krijgt.

GEEN NIEUWE SCHEIDSLIJNEN

De EU legt in de onderhandelingen met de kandidaat-lidstaten over toetreding zwaar de nadruk op de strijd tegen criminaliteit. De ontwikkeling van de rechtsstaat in Midden- en Oost-Europa mag echter niet alleen worden afgemeten aan de misdaadbestrijding. Het ultieme toelatingscriterium voor nieuwe lidstaten vormen de mensenrechten. Ook de gelijke behandeling van mannen en vrouwen behoort tot de EU-grondrechten, waarop nieuwkomers niet mogen afdingen. Bij de

interne markt*, de Euro of zelfs milieuwetten zijn overgangstermijnen denkbaar, met de rechtsstaat echter valt niet te marchanderen. De vele eisen die de EU stelt aan nieuwe leden vergen een forse investering in de opbouw van instituties, van competente rechtbanken tot ziekenfondsen. Als de EU deze niet met geld en menskracht ondersteunt, dreigen veel rechten en regels een dode letter te blijven.

De rechtsstatelijke en democratische gebreken in eigen huis bezorgen de EU een geloofwaardigheidsprobleem in de onderhandelingen met de kandidaat-lidstaten. Het wordt nog erger als de EU fundamentele rechten gaat onthouden aan de nieuwe Unieburgers. Er gaan steeds meer stemmen op om het vrij verkeer van werknemers nog maar een tijdje op te schorten, uit vrees voor een invasie van werkzoekenden uit het oosten. De EU kan het niet maken om de kandidaat-lidstaten wel de lasten van het lidmaatschap op te leggen, in de vorm van talrijke, soms pijnlijke aanpassingen, maar hun de lusten te onthouden. Zonder voldoende wederkerigheid en steun groeit het risico dat het uitbreidingsproces mislukt. De Unieburgers-in-spe kunnen zo de buik vol krijgen van de EU-dictaten, dat zij toetreding op het *moment suprême* per referendum verwerpen. Dat zou een trieste uitkomst zijn. Veiligheid, milieu en welvaart, in West en Oost, zijn gebaat bij het uitgommen van de scheidslijn die de Koude Oorlog door Europa heeft getrokken. Het valt dan ook te betreuren dat de EU slechts met vijf van de tien Midden- en Oost-Europese kandidaten onderhandelingen heeft geopend. Tussen de koplopers (Estland, Hongarije, Polen, Slovenië, Tsjechië) en de achterblijvers (Bulgarije, Letland, Litouwen, Roemenië, Slowakije) dreigt een nieuwe scheidslijn te ontstaan. Met de laatste groep landen dienen duidelijke afspraken te worden gemaakt over hun toetredingspad. Zij moeten een gelijke aanspraak krijgen op EU-steun, alleen al omdat hun vage toetredingsperspectief het aantrekken van particuliere investeringen bemoeilijkt.

GroenLinks wil fors investeren in de uitbreiding, politiek en financieel. Maar dan nog moeten we erkennen dat de EU op afzienbare termijn geen onbeperkt aantal nieuwe leden kan opnemen. Zij zou haar eigen verdiensten teniet doen en vervallen tot een vrijhandelszone. Met landen als Rusland en Oekraïne moet de EU andere vormen van samenwerking ontwikkelen. Afspraken over toegang tot de interne markt; economische steun en vergemakkelijking van personenverkeer moeten voorkomen dat de Muur elders weer wordt opgetrokken.

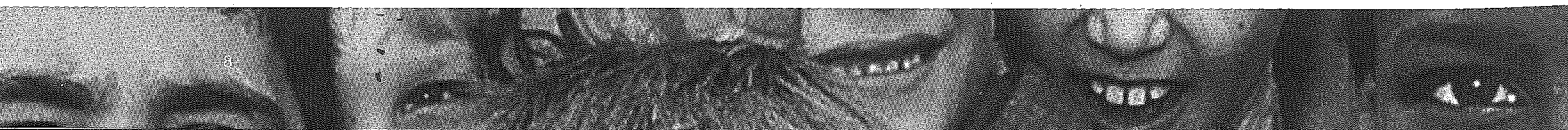
De EU kan beter nieuwe leden opnemen naarmate haar lidstaten een democratischer en doortastender besluitvorming overeenkomen. Dat is in het Verdrag van Amsterdam niet gelukt. Het risico van verlamming

en een gebrek aan geloofwaardigheid wordt groter als de EU zich na 2002 gaat uitbreiden. Maar de EU mag op de toetredingsbelofte niet terugkomen. De uitbreiding moet druk op de ketel zetten om het Verdrag van Amsterdam snel te herzien.

PROGRAMMAPUNTEN

A Democratie en rechtsstaat

- 1 De lidstaten herzien vóór 2002 het Verdrag van Amsterdam, om de Unie beter voor te bereiden op de uitbreiding. Het nieuwe EU-verdrag vergroot democratie, rechtsstatelijkheid, openbaarheid, doelmatigheid en doortastendheid op de beleidsterreinen waarvoor de EU bevoegd is. Europees Parlement, nationale parlementen en maatschappelijke organisaties krijgen een rol bij de verdragsherziening. De uitslag van een EU-wijd referendum over het nieuwe verdrag bepaalt of de nationale ratificatieprocedures in werking worden gezet.
- 2 Het Europees Parlement krijgt:
 - a) medebeslissingsrecht* bij alle wetgeving waarover de Raad van Ministers bij gekwalificeerde meerderheid beslist;
 - b) grotere controle over andere besluiten van Raad en Commissie en over de EU-organen, waaronder de Europese Investeringsbank en Europol;
 - c) het recht van amendement over de gehele EU-begroting;
 - d) initiatiefrecht en een versterkt enquêterecht;
 - e) het recht om Commissarissen individueel te benoemen en te ontslaan.
- 3 Openbare besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid wordt regel in de Raad.
- 4 De uitvoerende bevoegdheden van de Raad verschuiven geleidelijk naar de Europese Commissie.
- 5 Het Europees Hof van Justitie krijgt volledige rechtsmacht over de uitleg van alle wetten, besluiten en verdragen van de EU.
- 6 De Europese Rekenkamer krijgt meer controlebevoegdheden, waaronder het recht op inzage in boekhouding en archieven van alle uitkeerders en ontvangers van EU-subsidies en het recht op medewerking van de nationale rekenkamers in de strijd tegen fraude en verspillen.
- 7 De bestaande voorwaarden voor vorming van een kopgroep van lidstaten worden aangevuld met een verplichting tot steun aan lidstaten die wel willen, maar niet kunnen deelnemen. Invoering van een instemmings- en begrotingsrecht voor het EP ten aanzien van kopgroepsvorming draagt ertoe bij dat hiertoe pas wordt overgegaan nadat een uiterste inspanning is gepleegd om eenstemmigheid te bereiken in de Raad.
- 8 De EU respecteert het subsidiariteitsbeginsel. EU-wetgeving krijgt zoveel mogelijk een minimum-karakter en

bevat geen details die beter op nationaal of lager niveau ingevuld kunnen worden.

B Europees burgerschap

1 Het EU-verdrag wordt door een rechtstreeks gekozen grondwetgevende vergadering omgevormd tot een Europese grondwet. Deze moet door een EU-wijd referendum en door de lidstaten worden bekrachtigd. De Europese grondwet geeft nadere invulling aan de rechten van ingezetenen en aan het Unieburgerschap. Daartoe worden in het Verdrag vastgelegd:

- a) de bescherming van grondrechten, gebaseerd op en minstens gelijkwaardig aan het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens, alsmede het Sociaal Handvest;
- b) een anti-discriminatiebepaling met rechtstreekse werking die discriminatie naar geslacht, seksuele gerichtheid, burgerlijke staat, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, leeftijd, handicap of gezondheids-toestand expliciet verbiedt maar de lidstaten alle ruimte laat om positieve actie te voeren voor groepen op achterstand;
- c) het recht voor NGO's om bij het Hof op te komen tegen onwettige handelingen of nalatigheid van Europese instellingen;
- d) de mogelijkheid van EU-wijde correctieve referenda;
- e) het recht voor onderdanen van derde landen om het Unieburgerschap te verkrijgen na vijf jaar legaal verblijf in de EU en, voor hun kinderen, bij geboorte in de EU;
- f) actief en passief kiesrecht op alle niveaus voor EU-burgers en derdelanders in de lidstaat waar zij legaal verblijven;
- g) bevordering van de gelijke participatie van mannen en vrouwen op alle niveaus van besluitvorming.

2 De EU gaat kritischer dan tot nu toe na of de lidstaten alle artikelen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens voor alle inwoners volledig toepassen. Een onafhankelijke instantie toetst daarom jaarlijks in hoeverre zowel de burgerlijke als de sociaal-economische mensenrechten echt inhoud krijgen en welke obstakels er nog zijn. Het beste ijkpunt is de verwezenlijking van die rechten voor de meest achtergestelden.

3 Het vrij verkeer van personen en werknemers gaat ook gelden voor legaal in de EU verblijvende onderdanen van derde landen.

4 Het recht op toegang tot informatie krijgt gestalte in een Europese Wet Openbaarheid van Bestuur. Deze legt alle EU-instellingen en -organen een actieve informatieplicht op, onder meer via Internet, en bindt geheimhouding van informatie aan strikte voorwaarden.

5 De Commissie consulteert, voorafgaand aan beleidsinitia-

tieven, alle relevante NGO's die op Europese schaal georganiseerd zijn. Zij maakt openbaar welke organisaties zij geconsulteerd heeft. Indien nodig subsidieert de Commissie haar critici.

6 Alle belanghebbenden, ongeacht staatsburgerschap of woonplaats, krijgen het recht om deel te nemen aan inspraak- en bezwaarschriftprocedures.

7 Er komt een Europees offensief tegen racisme op basis van het anti-discriminatie-artikel van het Verdrag van Amsterdam. Dit artikel wordt tevens gebruikt om discriminerende bepalingen voor bijvoorbeeld ouderen en homo-seksuele mannen en lesbische vrouwen uit de bestaande EU-regelgeving te schrappen.

8 De EU bevordert de erkenning door alle lidstaten van huwelijk en registratie van gelijkgeslachtelijke paren.

C Hervorming Europees Parlement

1 Het EP gaat werken aan herstel van geloofwaardigheid door:

- a) strikt te controleren of de leden hun onkostenvergoedingen gebruiken voor de beoogde doelen, reiskostenvergoedingen te baseren op werkelijk gemaakte kosten en presentiegelden nadrukkelijk te koppelen aan deelname aan hoofdelijke stemmingen en vergaderingen;
- b) statistieken te publiceren die inzicht geven in de aanwezigheid en stemmingsdeelname van elk lid;
- c) het particulier pensioenfonds voor de leden niet langer te subsidiëren;
- d) in haar voorstel aan de Raad voor een eenvormig statuut voor alle Europarlementariërs af te zien van opwaartse harmonisatie* van inkomen en oudedagsvoorziening, en dubbelmandaten* te verbieden;
- e) justitiële verzoeken om opheffing van de onschendbaarheid van leden alleen naast zich neer te leggen wanneer deze duidelijk politiek gemotiveerd zijn;
- f) zijn voorzitter, ondervoorzitters en quaestoren* afzetbaar te maken;
- g) beperkingen voor de toegang van media tot het parlement op te heffen;
- h) het aantal woordvoerders per fractie te beperken en interrupties toe te staan, opdat de debatten levendiger worden;
- i) het instrument van de motie van afkeuring tegen een individuele Commissaris te introduceren in zijn Reglement;
- j) nationale parlementariërs spreekrecht te geven bij commissievergaderingen, en nationale parlementen te verzoeken om eenzelfde recht voor Europarlementariërs;
- k) niet alleen te blaffen, maar ook te bijten.

2 De Raad en de lidstaten werken mee aan de hervorming van het EP, onder meer door:

- a) bij de begrotingsonderhandelingen aan te dringen op een soberder declaratieregime;

- b) een eenvormige procedure voor de Europese verkiezingen vast te stellen, met Europese kieslijsten en op basis van evenredige vertegenwoordiging, zonder kiesdrempels;
- c) het Verdrag van Amsterdam te wijzigen opdat het EP het recht krijgt zijn eigen vestigingsplaats te kiezen.

D Asiel & immigratie

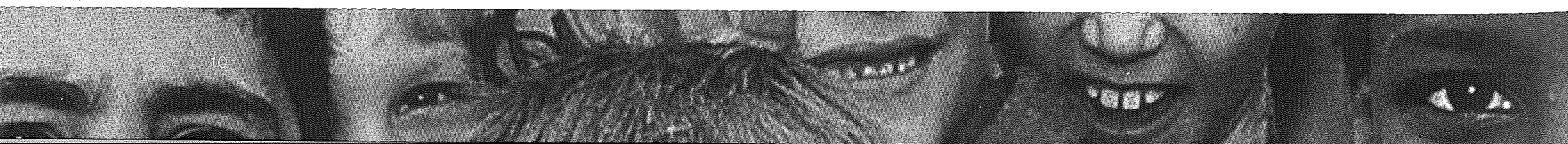
- 1 Het Vluchtelingenverdrag is maatgevend voor het EU-asielbeleid. Gemeenschappelijke minimumnormen en onderlinge steun zetten een rem op de beleidsconcurrentie tussen de lidstaten.
- 2 In een nieuw EU-verdrag wordt het Vluchtelingenverdrag toegevoegd aan de grondbeginselen van de Unie. Het Europees Hof van Justitie kan asielmaatregelen hieraan toetsen. Het Aznar-protocol*, dat de toegang tot de asielprocedure voor EU-burgers beperkt, wordt geschrapt.
- 3 Bij de eerstvolgende herziening van de besluitvorming inzake asiel- en migratiebeleid gaat de Raad over tot stemming bij gekwalificeerde meerderheid, krijgt het EP medebeslissingsrecht en krijgt het Hof volledige rechtsmacht. De capaciteit van het Hof wordt versterkt om de rechtsgang te versnellen.
- 4 De Raad trekt de resoluties over veilige landen en veilige derde landen in. De in de Overeenkomst van Dublin neergelegde waarborg dat minstens één lidstaat een asielverzoek inhoudelijk toetst wordt waargemaakt. Het recht op hoger beroep wordt gewaarborgd. Alleen bij gegronde vermoedens dat een asielzoeker reeds in een andere lidstaat een asielverzoek heeft ingediend, worden zijn of haar vingerafdrukken genomen en geregistreerd in het *Eurodac*-systeem. Gezinsleden en zij die in het land van herkomst duurzaam samenleefden, krijgen het recht zich te herenigen en in hetzelfde land de asielprocedure te doorlopen.
- 5 Er komt een Europees Fonds voor Vluchtelingen, dat de kosten die lidstaten maken voor opvang van asielzoekers gedeeltelijk compenseert uit de EU-begroting. Midden- en Oost-Europese landen krijgen hulp bij het verbeteren van asielprocedures en opvang. Ook Derde-Wereldlanden komen in aanmerking voor EU-steun, ten behoeve van een behoorlijke opvang van vluchtelingen in de eigen regio.
- 6 De EU stelt bindende minimumnormen voor de kwaliteit van de asielopvang. Asielzoekers krijgen het recht om te leren en te werken.
- 7 EU-normen voor de erkenning van vluchtelingen zijn louter aanvullend op het Vluchtelingenverdrag en het handboek van de VN-vluchtelingenorganisatie (UNHCR). Zij leggen met name vast dat ook seksuele gerichtheid, overtreding van seksespecifieke normen of de dreiging van seksueel geweld tot een gegronde vrees voor vervolging kunnen leiden.
- 8 Ontheemden wier asielverzoek is afgewezen maar die niet kunnen worden teruggestuurd vanwege een onveilige situatie in hun land hebben recht op leren en werken; na drie

jaar komen zij in aanmerking voor een permanente verblijfsvergunning.

- 9 Er komt een onafhankelijk Europees informatiecentrum voor het asielbeleid. Dit stelt op basis van toetsbare gegevens uit zoveel mogelijk verschillende bronnen openbare rapportages op over herkomstlanden van asielzoekers.
- 10 De EU stelt minimumnormen teneinde het recht van legaal verblijvende derdelanders op gezinshereniging en gezinsvorming te garanderen.
- 11 De EU bevordert remigratieregelingen met een terugkeeroptie voor spijtoptanten.
- 12 Europa is een immigratieregio. De EU formuleert de grondbeginselen voor ruimere toelating van werknemers, zelfstandigen en werkzoekenden van buiten de Unie.

E Criminaliteitsbestrijding

- 1 De justitie- en politiesamenwerking in de EU blijft intergouvernementeel van aard zolang de noodzaak van federalisering* niet is aangetoond en de rechtsstatelijke structuur van de EU onder de maat is.
- 2 Alvorens de EU nieuwe strafrechtelijke verdragen maakt, geven de regeringen en parlementen van de lidstaten uitsluitel over de goedkeuring en uitvoering van de verdragen die op dit terrein reeds gesloten zijn in het kader van de EU en de Raad van Europa*. Bij wijze van uitzondering op deze verdragsstop wordt de positie van de verdachte in strafzaken bij verdrag verbeterd.
- 3 Nationale politie- en justitie-ambtenaren worden, bij voorkeur in internationaal kader, degelijk opgeleid in het werken met de bestaande verdragen over strafrechtelijke samenwerking, zodat de lidstaten daarmee tenminste tien jaar praktijkervaring kunnen opdoen.
- 4 De grensoverschrijdende criminaliteitsbestrijding richt zich vooral op mensenhandel, met name vrouwenhandel; op smokkel van wapens, radioactieve en andere zwaar vervuillende stoffen, grote hoeveelheden verdovende middelen en beschermde of bedreigde planten- en diersoorten; op witwassen en op grootschalige internationale fraude ten nadele van de EU-begroting.
- 5 Europol krijgt geen opsporingsbevoegdheden. Zij wordt onderworpen aan volledige rechterlijke toetsing door het Hof en democratische controle door het EP. De privacybescherming wordt verbeterd, de onschendbaarheid van Europol-functionarissen afgeschaft.
- 6 De EU-definitie van 'deelname aan een criminele organisatie' wordt beperkt tot groeperingen die door middel van criminele activiteiten geldelijk gewin nastreven.
- 7 Ook op Europees niveau behoort preventie van criminaliteit voorop te staan. Europese regelingen worden getoetst op fraudegevoeligheid. De EU beveelt de lidstaten aan het gebruik van soft-drugs te legaliseren en het gebruik van hard-drugs te decriminaliseren.
- 8 De anti-fraude-eenheid van de Europese Commissie krijgt ruimere armslag tot het uitvoeren van controles in de lid-

staten. Verdenkingen van fraude binnen de Europese instellingen worden meteen aan justitie gemeld.

- 9 Encryptie* wordt niet aan banden gelegd.
- 10 De EU streeft naar ontmanteling van het wereldwijde af luister netwerk *Echelon* en werkt niet mee aan andere initiatieven tot het ongericht onderscheppen van telecommunicatie. Er komt een verdrag dat grensoverschrijdend gericht aftappen bindt aan toestemming van alle betrokken lidstaten, regels stelt voor de samenwerking tussen inlichtingen- en veiligheidsdiensten, economische spionage en het bespioneren van EU-partners verbiedt.

F Uitbreiding

- 1 Opname van de Midden- en Oost-Europese kandidaat-lidstaten in de EU vergroot de veiligheid van alle Europeanen. Geen enkele andere staat in of rondom Europa mag bij voorbaat worden uitgesloten van EU-lidmaatschap. Nieuwe lidstaten moeten:
 - a) de mensenrechten, de rechten van minderheden en de gelijke behandeling van mannen en vrouwen respecteren, de doodstraf afschaffen;
 - b) stabiele democratieën en rechtsstaten zijn;
 - c) ernstige onderlinge en interne conflicten hebben bijgelegd;
 - d) gelijktijdig met de interne-markt-wetgeving, ook de sociale en milieuwetgeving van de EU ten uitvoer leggen.
- 2 De EU biedt aan de kandidaat-lidstaten forse economische hulp, ruime markttoegang en steun voor de opbouw van instituties en de civiele samenleving.
- 3 De EU schaft de visumplicht af voor de onderdanen van alle Midden- en Oost-Europese kandidaat-lidstaten. De Europese afspraken over buitengrenscontroles mogen van de grenzen tussen nieuwe lidstaten en niet-EU-landen geen ondoordringbare barrières maken. Het vrij verkeer van personen en werknemers in de EU gaat van meet af aan gelden voor inwoners van toetredende lidstaten.
- 4 De EU neemt nadrukkelijk afstand van de opvatting dat Turkije als 'moslimland' nooit EU-lid kan worden, maar houdt onverkort vast aan democratisering, respect voor mensenrechten en een vreedzame oplossing van het Turks-Koerdische conflict als voorwaarden voor de start van toetredingsonderhandelingen.
- 5 De EU zet zich in voor versterking van politieke en economische banden met en tussen de Europese landen die geen kandidaat-lidstaat zijn. Dat geldt ook voor het Middellandse-Zeegebied.

G Cultuur

- 1 Europese cultuur bestaat in de eerste plaats uit het leren omgaan met en waarderen van culturele verschillen. Daartoe vult de EU het cultuurbeleid van de lidstaten aan met een beleid gericht op uitwisseling en kruisbestuiving, ook met landen buiten de EU. Grensoverschrijdende cultu-

rele initiatieven en netwerken worden ondersteund. Alle culturele en onderwijsprogramma's van de EU worden opengesteld voor de kandidaat-lidstaten.

- 2 De talenrijkdom van Europa verdient blijvende bescherming. Zeker binnen vertegenwoordigende instellingen als het EP dienen alle officiële talen op gelijke voet te staan, *coûte que coûte*. De lidstaten spreken af dat hun scholieren minstens twee vreemde talen leren.
- 3 Alle jongeren krijgen het recht op een leer- of werkstage in een Europees buitenland.
- 4 Cultuurbeleid wordt niet ondergeschikt gemaakt aan de wetten van de markt. De vaste boekenprijs blijft toegestaan, ook voor grensoverschrijdende taalgebieden.

2 SOLIDAIR EUROPA

Nationale regeringen stuiten steeds vaker op de grenzen van hun vermogen om de markt in sociale banen te leiden. Als zij werk willen maken van arbeidstijdverkorting of werknemers meer zeggenschap willen geven, schreeuwt de ondernemerslobby moord en brand. Reëel of niet, de vrees voor een uittocht van bedrijven werkt verlamdend op het sociaal beleid. Het ambitieniveau in de lidstaten kan hoger reiken, als sociale standaarden op Europees niveau worden opgeschroefd. Waarom kennen we bijvoorbeeld nog geen gegarandeerde periode van betaald ouderschapsverlof voor alle Europese werknemers? Dergelijke maatregelen brengen tot uitdrukking dat de Europese Unie* behalve een welvaartsmachine ook een bron van sociale beschaving is. Van economische groei alleen wordt Europa niet gelukkiger, en zeker niet schoner. De tucht van de markt moet soms terzijde worden geschoven omwille van de menselijke maat.

GroenLinks ijvert voor een Unie waarin solidariteit stevig verankerd is. Solidariteit tussen rijke en arme regio's, tussen werkenden en werklozen, tussen vrouwen en mannen, tussen jong en oud, tussen autochtonen en nieuwkomers, tussen gezonde en gehandicapte burgers. Om dat te bereiken is een grote politieke inzet noodzakelijk. Want tot nu toe is het Europese sociale beleid een kasplantje.

Ter rechterzijde roept men het subsidiariteitsbeginsel in: aan stevige Europese regelgeving is geen behoefte. Europa - de markt en de munt - zal vanzelf meer werk en welvaart brengen. Voor wie niet mee kan komen bestaat op nationaal niveau een vangnet. Dat mag niet te comfortabel zijn; een regering die teveel wil hervrezen zal door de markt tot de orde worden geroepen. Ter linkerzijde is men voor Europees sociaal beleid, maar vaak nog te aarzelend. Sommigen denken dat solidariteit per definitie gebonden is aan nationale grenzen. Of ze vrezen dat de verschillen in Europa te groot zijn voor een fatsoenlijk sociaal beleid. Anderen beweren dat we eerst de Euro in handen moeten hebben, en dat dan het sociale Europa ook wel komt. Het is hoog tijd dat de progressieve krachten hun defensieve houding laten varen en de handen ineenslaan voor een actief sociaal beleid. De EU is immers uit balans, zolang zij wel de concurrentie maar niet de solidariteit organiseert. Europa moet niet alleen kansen bieden aan bedrijven, maar ook perspectief en zekerheid aan werknemers, werkzoekenden, uitkeringsgerechtigden, gepensioneerden, jongeren en consumenten. Voor velen wordt de EU dan pas relevant.

Voor het Europees Parlement* ligt hier een mogelijkheid om zijn geloofwaardigheid op te vijzelen. Het moet niet louter klagen over zijn beperkte bevoegdheden.

Hoezeer een verdragswijziging ook gewenst is om het sociaal beleid meer vaart te geven, de Euro-parlementariërs hoeven daar niet op te wachten. De volksvertegenwoordigers van GroenLinks hechten daarom aan buitenparlementaire bondgenootschappen met vakbonden, werklozenmarsen, anti-armoedeprotest, vrouwenbeweging, milieuclubs, gehandicaptenorganisaties, ouderenplatforms, consumentenbonden, kerken en belangenorganisaties van seksuele minderheden. Het Europees Parlement moet het kloppend hart zijn van de Unie, een platform waar sociale bewegingen elkaar ontmoeten. Zo ontstaat een Europees sociaal netwerk dat tegenspel kan bieden aan de lobby's van het internationale bedrijfsleven en de dictaten van de financiële markten.

SOEVEREINITEIT HERWINNEN

Drie ontwikkelingen - de globalisering*, de komst van de Euro en de uitbreiding van de EU - dagen Europa meer dan ooit uit tot het zoeken van nieuwe vormen van solidariteit. Volgens sommigen is het daarvoor al te laat: we wedijveren niet op de Europese interne markt*, maar op de wereldmarkt. Zo snel gaat het globaliseringsproces echter niet. Er zijn slechts enkele sectoren die werkelijk wereldwijd concurreren. Globalisering is óók een ideologisch project van neo-liberale snit, dat beoogt politici nog smallere marges aan te praten. De handel van Europese bedrijven speelt zich nog steeds voor 90% af binnen de EU. Op Europees niveau, anders dan op lidstaat-niveau, hebben grotere sociale inspanningen nauwelijks een verstrend effect op handelsstromen. Door soevereiniteit te delen en gemeenschappelijke sociale normen te stellen, kunnen de lidstaten hun handelingsvrijheid op sociaal gebied vergroten. Het argument dat verhoging van het minimumloon of verkorting van de werkweek het nationale concurrentievermogen ondermijnt, verliest dan aan kracht.

Als machtigste handelsblok ter wereld kan de EU ook op mondiaal niveau veel verschil uitmaken. Vakbondsvrijheid, het verbod op discriminatie en tal van andere sociale normen die de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) heeft opgesteld, zijn nog lang geen gemeengoed in de wereld. Als de EU hierop inzet bij onderhandelingen over vrijhandel, kan globalisering een fenomeen worden dat de sociale rechten niet uitholt, maar mondiaal inhoud geeft.

MUNTUNIE STABIEL MAKEN

Sinds 1 januari 1999 is de monetaire unie een feit. Daarmee zijn wisselkoersrisico's voor bedrijven uitgebannen en is valutaspeculanten de wind uit de zeilen

genomen. Reizigers raken verlost van wisselkosten wanneer in 2002 guldens, marken en lires vervangen worden door Euro's. De EU krijgt daarmee een krachtig politiek symbool.

Toch geeft de ene munt weinig reden tot juichen. De Euro is de afgelopen jaren ook symbool geworden van voortvarende bezuinigingsdrift. De verzorgingsstaat is ten dele ontmanteld, de maatschappelijke samenhang heeft klappen opgelopen. Dat proces gaat in veel lidstaten nog voort. Het begrotingskeurslijf van de muntunie blijft knellen en dat doet de populariteit van de EU geen goed.

GroenLinks ziet het financieringstekort graag dalen. Maar bezuinigen wordt een gebed zonder end, zolang de Europese belastingwedloop niet wordt ingetoomd. Terwijl regeringen worstelen om hun uitgaven te beheersen, zien zij zich tegelijk genoodzaakt de heffingen op kapitaal te verlagen. Zo niet, dan verplaatsen bedrijven hun investeringen en stallen rijke burgers hun geld over de grens. Vaak worden ze gelokt door belastingvoordeeltjes in de buurlanden. Zo concurreren de EU-lidstaten elkaars schatkist leeg. De een is daarin meer bedreven dan de ander, maar uiteindelijk blijven er slechts verliezers over. Dat blijkt wel uit het feit dat de lasten op arbeid, de minder mobiele productiefactor, in bijna alle EU-landen blijven stijgen. Deze lastenverschuiving van kapitaal naar arbeid staat haaks op de doelen van het werkgelegenheidsbeleid. Mede daardoor blijft de werkloosheid in de Unie onaanvaardbaar hoog. Officieel zit tien procent van de beroepsbevolking zonder baan; dat zijn minstens twintig miljoen Europeanen.

De Europese belastingcoördinatie blijft vooralsnog beperkt tot moeizame pogingen om de ernstigste uitwassen - fiscale douceurtjes voor bedrijven en belastingparadijzen voor spaarders - aan te pakken. Als de lidstaten het daarbij laten, zal de tarievenslag zich verhogen. De Euro wakkert de concurrentie verder aan. De begrotingen van de lidstaten dreigen in een neerwaartse spiraal te raken. Dan is er niet eens een recessie nodig om het *Stabiliteitspact* op de proef te stellen. Dit pact, bedoeld om de stabiliteit van de Euro te waarborgen, stelt zware boetes in het vooruitzicht aan landen die hun tekort tot boven 3% laten oplopen. Het is de vraag of regeringen het aan hun kiezers kunnen verantwoorden om, bij hoge werkloosheid en een stijgend tekort, ook nog eens een miljardenboete naar Brussel te gieren; waarschijnlijk niet. Dan is de Unie in crisis en daarmee ook de Euro.

Hier wreekt zich dat de afspraken over de muntunie wel in sancties voorzien, maar niet in steun. Gebrek aan ingebouwde solidariteit is de grootste bedreiging voor de stabiliteit van de Euro. De Euro-landen hebben

hun monetaire instrumenten opgegeven. Hun speelruimte voor begrotings- en belastingbeleid is verkleind. Daarmee dreigt elke economische tegenslag voor rekening te komen van de factor arbeid. Loondalingen, lagere uitkeringen en verdere flexibilisering van de arbeidsmarkt moeten dan het conjuncturele tij keren. Dat durven de harde monetaristen onder politici, ondernemers en centrale bankiers ook steeds duidelijker uit te spreken, nu zij de komst van de Euro hebben veiliggesteld. Deze concurrentie op arbeidsvoorwaarden en sociale zekerheid kan een Europese race naar de bodem van de sociale beschaving inluiden. Concurrentiekracht wordt dan de nationale afgod. Dat gaat ten koste van personen en maatschappelijke activiteiten die niet helpen het Bruto Nationaal Product omhoog te stuwten. Terwijl betaalde arbeid steeds meer topsport wordt, blijft vrijwilligerswerk ondergewaardeerd.

Om te ontkomen aan budgettaire anorexia, deregulering en de fixatie op productieve arbeid zullen de lidstaten zich gezamenlijk, als EU, de middelen moeten verschaffen om conjuncturele schommelingen te stabiliseren en de welvaart beter te spreiden. De EU dient beleidsconcurrentie af te remmen en investeringen te bevorderen waar die het hardst nodig zijn. Dat vergt meer Europese samenwerking en solidariteit.

VERSCHILLEN OVERBRUGGEN

De aansluiting van nieuwe landen, veel armer dan de huidige lidstaten, vormt de derde uitdaging voor het sociale Europa. De inwoners van alle kandidaat-lidstaten zal nu al een concreet uitzicht op werk, welvaart en sociale vooruitgang moeten worden geboden, willen zij warm blijven lopen voor de toetreding. Dat vergt meer steun dan de EU nu voorziet en een groter beroep op de solidariteit van de huidige Unieburgers. Maar massawerkloosheid, armoede en politieke onrust in Midden- en Oost-Europa kunnen ons nog duurder komen te staan.

In een uitgebreide Unie zullen afspraken over sociale normen en lonen rekening moeten houden met de grote verschillen in arbeidsproductiviteit tussen de lidstaten. Differentiatie van sociale normen mag echter niet neerkomen op het onthouden van rechten. Het feit dat Polen straks werk mogen zoeken in de hele EU is alleen verontrustend wanneer werkgevers hen in dienst kunnen nemen tegen slechtere arbeidsvoorwaarden dan binnenlandse werknemers. Zo bezien vormt het vrij verkeer van Poolse werknemers voor de huidige lidstaten een aanmoediging om de lacunes in hun stelsel van sociale bescherming te dichten.

Het Europees sociaal beleid dient niet alleen met economische, maar ook met politieke en culturele verschil-

len rekening te houden. Toenemende diversiteit vraagt van politici de moed om gemeenschappelijke waarden te destilleren uit uiteenlopende nationale tradities. Vaak ontbreekt die bereidheid, en stuiten wetsvoorstellen op veto's in de Raad van Ministers*. Maar zelfs de meest neo-liberale ministers kunnen moeilijk dwars gaan liggen, als de voorstellen door de Europese werkgevers en werknemers samen zijn ontwikkeld. Daar ligt het nut van de Europese Sociale Dialoog*. Binnen de EU dient volop ruimte te blijven voor de inbreng van sociale partners, mits zij hun verantwoordelijkheid voor het verbeteren van arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden ook waar gaan maken. Als de onderhandelingsresultaten van de Sociale Dialoog te mager zijn, moeten de Europese instellingen niet schromen die te verwerpen. Ook het Europees Parlement dient dat recht te krijgen, een parlementaire stok achter de deur. Het verhogen van de inzet van de Sociale Dialoog dwingt de nationale werkgevers- en vakbondsfederaties tot betere Europese coördinatie. Dan zien we misschien ook vaker Uniewijde vakbondsactie.

Blijven de sociale partners het oneens, dan moet de politiek het voortouw nemen. Maar nog steeds kunnen veel sociale maatregelen alleen tot stand komen als de Raad er unaniem mee instemt. Dit besluitvormingsregime leidt veelvuldig tot blokkades. Ministers mogen zich niet verschuilen achter elkaars onwil. Als de zaak het waard is; en unanimité buiten bereik, kan samenwerking tussen de lidstaten die dat willen, het minste kwaad zijn. Een Europa van meer snelheden is op dit terrein aanvaardbaar, als het alternatief een langdurige sociale impasse is.

WAAR VOOR UW GELD

Een solidair Europa krijgen we niet voor een habbekrats. De anderhalf procent van ons Bruto Nationaal Product die naar de EU gaat vormt een aanvaardbare contributie voor een rijke lidstaat die decennia lang flink geput heeft uit de Europese fondsen. Als uitvoer- en doorvoerland trekt Nederland nog steeds onevenredig veel profijt van de interne markt. Belangrijker dan de vraag wat de EU mag kosten, is de vraag waar zij haar geld aan hoort te besteden. Niet aan snelwegen in Spanje, wel aan een hoge-snelheidslijn naar Warschau of aan toeristische fietspaden tussen Noord-Nederland en Ostfriesland. Niet aan het ondersteunen van de prijs van kistkalveren, wel aan het verbeteren van de afzetstructuur voor biologisch voedsel. Niet aan het oplappen van kerncentrales in Oost-Europa, wel aan Europese samenwerking bij het onderzoek naar hernieuwbare energiebronnen.

In plaats van dergelijke politieke voorstellen heeft de Nederlandse regering de afgelopen jaren helaas vooral

boekhoudkundige argumenten ingebracht in de onderhandelingen over de EU-financiën. Mede daardoor is het akkoord dat de regeringen van de EU-landen in maart 1999 in Berlijn gesloten hebben goedkoop uitgevallen. Het akkoord bevat echter zoveel losse eindjes dat het waarschijnlijk niet lang meegaat. De lidstaten hebben de hervorming van het Europese landbouwbeleid grotendeels voor zich uit geschoven. Voor de kandidaat-lidstaten in Midden- en Oost-Europa is slechts 3% van de EU-begroting vrijgemaakt, te weinig om een snelle toetreding te bevorderen.

Wie zijn Europarlementariërs als deurwaarders op pad stuurt, heeft geen oog voor de Europese uitdagingen. De GroenLinks vertegenwoordigers in het Europees Parlement zullen voorstellen doen die niet louter het financieel belang van Nederland dienen, maar ook Europa vooruit helpen. Dit programma bevat zulke ideeën: een Europees Fonds voor Vluchtelingen, een meer fraudebestendige verrekening van invoerheffingen, gedeeltelijke decentralisatie van landbouwsubsidies, Europese ecotaxen. Ook steun aan Midden- en Oost-Europa dient de Nederlandse welvaart.

GroenLinks kiest niet voor de snelle poen, maar voor een verantwoorde uitbreiding van de EU; voor een landbouwhervorming die een aantrekkelijk, leefbaar en duurzaam platteland oplevert; voor een werkelijk stabiele Euro. Daarvoor dient de EU de middelen te krijgen. Zij mag zelfs eigen belastingen gaan heffen, mits daarmee werk gemaakt wordt van duurzame ontwikkeling. Bij gebrek aan Europese coördinatie zijn de belastingen op winst en milieuverbruik nu te laag.

Niet *geld terug* maar *waar voor uw geld* moet de leidraad zijn bij de financiële hervorming van de EU; minder fraude en verspilling, meer democratische controle op een sociaal en ecologisch verantwoorde besteding van de Europese fondsen.

PROGRAMMAPUNTEN

H Sociaal Europa

- 1 De EU dient behalve aan duurzame welvaart ook bij te dragen aan een hoog niveau van werkgelegenheid, inkomenszekerheid, armoedebestrijding, een eerlijke verdeling van arbeid, zorg en inkomen, gelijke kansen en de ontwikkeling van mondige en vrije burgers.
- 2 In een nieuw EU-verdrag krijgt het Europees sociaal beleid een grotere reikwijdte, die ook sociale zekerheid omvat. Opwaartse harmonisatie* op basis van minimumvoorschriften blijft het leidende beginsel. Voor alle sociaal beleid gaat gelden: geen veto's in de Raad van Ministers maar meerderheidsbesluitvorming met gelijke beslistmacht voor het Europees Parlement.
- 3 Werknemers- en werkgeversorganisaties krijgen nadrukke-

lijker de opdracht om binnen de Sociale Dialoog te werken aan verbetering van arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Overeenkomsten tussen de sociale partners die tot ontwerp-wetgeving leiden behoeven de instemming van zowel Raad als EP. De EU schept de mogelijkheid om collectieve arbeidsovereenkomsten op Europees niveau, voor sectoren die grensoverschrijdend concurreren, algemeen verbindend te verklaren.

- 4 De EU stelt minimumnormen voor de hoogte van minimumloon, bijstand en basispensioen. Deze normen worden gerelateerd aan het gemiddeld inkomen in elke afzonderlijke lidstaat en garanderen alle burgers in hun lidstaat het bestaansminimum. Er komen tevens minimumnormen voor de hoogte en duur van uitkeringen bij werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid.
- 5 Belemmeringen voor de vrije vestiging van gepensioneerden, vervroegde uittrekders en arbeidsongeschikten in de hele EU worden weggenomen door wetgeving die het meenemen van uitkeringen en pensioenen over de grens vergemakkelijkt maar tegelijk belastingontwijking tegengaat.
- 6 De EU stelt minimumnormen omtrent de toegang tot onderwijs. Wie in eigen land recht heeft op een vorm van studiefinanciering krijgt dat ook bij studie aan erkende instellingen voor hoger en beroepsonderwijs in andere EU-landen.
- 7 Het Europese beleid inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt wordt uitgebreid met het tegengaan van indirecte discriminatie, bijvoorbeeld in functiewaarderingssystemen. Een nieuw EU-verdrag verklaart gelijke behandeling van toepassing op alle vormen van sociale zekerheid.
- 8 Op basis van de VN-standaardregels betreffende gelijke kansen voor mensen met een handicap stelt de EU, in overleg met de betrokken cliëntenorganisaties, richtlijnen vast die volledige participatie en vrij verkeer voor mensen met een handicap mogelijk maken. Ook stelt de EU regels op ter voorkoming van sociale uitsluiting van mensen met HIV/AIDS.
- 9 De EU bevordert medezeggenschap en medebestuur van werknemers. Invoering van de Europese Vennootschap mag in geen geval leiden tot uitholling van werknemersinvoer.
- 10 De rechtspositie van consumenten op de interne markt wordt versterkt. Het Europese consumentenbeleid bevordert zoveel mogelijk ook duurzaamheid, bijvoorbeeld door de wettelijke garantie op producten uit te breiden naar minimaal drie jaar.
- 11 EU-voorschriften voor universele dienstverlening waarborgen de toegankelijkheid van de digitale snelweg. Bij investeringen in kennisinfrastructuur en de digitale snelweg geeft de EU prioriteit aan openbare voorzieningen en optimale toegang tot informatie voor alle burgers, wereldwijd.

I Werkgelegenheidsunie

- 1 Werkgelegenheid wordt een toetssteen voor alle Europees beleid, met name voor de belastingpolitiek en de hervorming van de Europese fondsen.
- 2 De lidstaten coördineren hun macro-economisch en werkgelegenheidsbeleid. Een nieuw Verdrag maakt de vaststelling van bindende richtlijnen door Raad en EP mogelijk.
- 3 De lidstaten garanderen, zo nodig met steun uit de Structuurfondsen, het recht op scholing, stage of gesubsidieerde arbeid voor alle werklozen, te beginnen met jongeren en langdurig werklozen.
- 4 De EU bevordert herverdeling van arbeid en zorg, onder meer door invoering van minimumvoorschriften omtrent arbeidstijdverkorting, het recht van werknemers op deeltijdarbeid, betaald ouderschaps- en calamiteitenverlof, betaalbare kinderopvang en sabbatsverlof.
- 5 De EU neemt maatregelen die werknemers met flexibele contracten bescherming bieden.
- 6 De arbeidsmobiliteit wordt vergroot door het opheffen van belemmeringen voor het vrij verkeer van werknemers ten gevolge van uiteenlopende fiscale, sociale en onderwijsstelsels. Bij wijziging van sociale en fiscale wetgeving voeren de lidstaten een grensarbeiderstoets uit. Er komt een Europees reservestelsel dat uitkerings- en pensioenaanspraken van migrerende werknemers zeker stelt. De wederzijdse erkenning van diploma's wordt versneld.
- 7 Werklozen krijgen de mogelijkheid om een jaar werk te zoeken in een andere lidstaat, met behoud van uitkering.
- 8 De Europese Investeringsbank staat garant voor de verstrekking van meer risicokapitaal, tegen gunstige voorwaarden, aan startende ondernemers en het midden- en kleinbedrijf.
- 9 De EU stimuleert duurzame werkgelegenheid met investeringen in kennisinfrastructuur en de digitale snelweg.

J Muntunie

- 1 Een stabiele Euro vergt een democratische inbedding en grotere solidariteit.
- 2 In het nieuwe EU-verdrag wordt bevordering van werkgelegenheid, naast prijsstabiliteit, een belangrijke doelstelling van de Europese Centrale Bank*.
- 3 De legitimiteit van de Europese Centrale Bank staat of valt met transparantie en democratische verantwoording. In een nieuw EU-verdrag wordt vastgelegd dat:
 - a) de notulen van de vergaderingen van de Raad van Bestuur van de ECB na een maand openbaar worden;
 - b) het EP instemmingsrecht krijgt bij de benoeming van de directie van de ECB;
 - c) de ECB-directie op elk moment ter verantwoording kan worden geroepen door het EP, aangevuld met nationale parlementariërs die spreekrecht genieten;
 - d) Raad en EP het recht krijgen om in het uiterste geval, bij gekwalificeerde respectievelijk tweederde meerderheid*, de directieleden van de ECB te ontslaan.

- 4 De Europese Commissie* gaat de Euro-landen vertegenwoordigen bij internationale besprekingen over monetair beleid, zoals binnen het Internationaal Monetair Fonds en de G8 van grote industrielanden.
- 5 Het Stabiliteitspact wordt conjunctuurafhankelijk: in tijden van recessie mogen lidstaten hun overheidstekort verder laten stijgen, bij hoge groei dienen zij het tekort te verminderen.

K Belastingen

- 1 Europese belastingpolitiek is wenselijk voor zover deze:
 - a) werkgelegenheid en duurzame ontwikkeling bevordert, door de lasten op arbeid te verlagen en de lasten op kapitaal en milieuverbruik te verhogen;
 - b) het beginsel 'de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten' in ere herstelt;
 - c) neerwaartse druk op het niveau van publieke voorzieningen en sociale zekerheid voorkomt.
- 2 Om belastingvlucht tegen te gaan, komen er Europese minimumtarieven voor de belasting op rente-inkomsten, dividend, vermogen en vermogenswinst. Verrekening met de inkomstenbelasting blijft mogelijk. Daartoe worden lidstaten verplicht tot onderlinge renseignering*.
- 3 Er komt een Europees minimumtarief en een geharmoniseerde grondslag voor de vennootschapsbelasting.
- 4 Bij de eerstvolgende herziening van het EU-verdrag:
 - a) wordt voor alle fiscale maatregelen besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid in de Raad ingevoerd, met medebeslissingsrecht* voor het EP;
 - b) krijgt de EU de mogelijkheid zelf belasting te heffen, om te beginnen op bedrijfswinsten en milieuverbruik;
 - c) krijgt de EU het recht leningen aan te gaan.
- 5 Vooruitlopend op de vergroening van het Europese BTW-stelsel krijgen de lidstaten het recht de BTW te verlagen op milieuvriendelijke en arbeidsintensieve diensten, zoals schoenmakerij en fietsreparatie.
- 6 De EU maakt zich hard voor invoering van een *Tobin tax* door zoveel mogelijk landen: een geringe belasting op valutatransacties die louter speculatieve transacties ontmoedigt en de macht van financiële markten beperkt.
- 7 De EU zet zich in voor internationale afspraken over belastingheffing in *cyberspace**.

L Financiële solidariteit

- 1 Met behulp van de Structuurfondsen worden regio's met een achterblijvende of stagnerende economische ontwikkeling ondersteund bij het aantrekken of ontwikkelen van extra bedrijvigheid. Minstens tweederde van de Structuurfondsen voor regionale ontwikkeling gaat naar de regio's waar de welvaart minder dan 75% van het EU-gemiddelde bedraagt. Voor de overige regio's wordt het vereiste co-financieringspercentage uit nationale middelen verhoogd. Grensoverschrijdende samenwerking, initiatieven

van en voor groepen op achterstand, verbetering van culturele en milieu-infrastructuur krijgen hogere prioriteit.

- 2 Het door de EU geheven gedeelte van vennootschapsbelasting en ecotaxen voedt een Werkgelegenheidsfonds en Investeringsfondsen voor Duurzame Ontwikkeling.
- 3 Het Werkgelegenheidsfonds wordt ingezet voor gerichte investeringen in regio's die door conjuncturele tegenspoed met oplopende werkloosheid kampen.
- 4 Het Cohesiefonds voor de armste lidstaten wordt opgeheven. Investerings in milieu en infrastructuur worden voortaan ondersteund uit het Investeringsfonds voor Duurzame Ontwikkeling.
- 5 Het Pre-toetredingsfonds wordt, ook als de EU-begroting niet stijgt, minstens verdubbeld. Alle Midden- en Oost-Europese kandidaat-lidstaten krijgen een gelijke aanspraak op steun.
- 6 De EU voert een dialoog met regeringen en maatschappelijke organisaties in de kandidaat-lidstaten over de sociale gevolgen van het toetredingsproces. De EU biedt zo nodig begrotingssteun aan kandidaat-lidstaten die hun sociale prestaties willen verbeteren.
- 7 Inspraak voor niet-gouvernementele organisaties* en lagere overheden is voorwaarde bij toekenning van steun uit alle EU-fondsen.
- 8 Op oneigenlijk of frauduleus gebruik van EU-subsidies volgt onmiddellijke terugvordering. De verantwoordelijke instanties en bedrijven worden tijdelijk uitgesloten van steun.
- 9 De lidstaten herzien het Eigen-Middelenbesluit*. Daarbij wordt:
 - a) de contributie aan de EU behalve op de omvang van het Bruto Nationaal Product ook op de groei of afname daarvan gebaseerd: landen in een hoogconjunctuur dragen verhoudingsgewijs meer bij dan landen in een laagconjunctuur;
 - b) de afdracht van douaneheffingen aan de EU omgezet in een vast bedrag, dat stapsgewijs verlaagd wordt; van extra geïnde heffingen mogen de lidstaten niet 10% maar 100% houden, wat bestrijding van douanefraude tien keer zo lonend maakt en de Europese Commissie veel controlewerk bespaart;
 - c) het Eigen-Middelenplafond* verhoogd indien de EU extra contributies nodig heeft om haar taken te vervullen;
 - d) de contributiekorting voor het Verenigd Koninkrijk afgeschaft.

3 DUURZAAM EUROPA

Het milieu houdt zich niet aan grenzen. Veel milieuproblemen, zoals het broeikaseffect en de vervuiling van zeeën en rivieren, zijn grensoverschrijdend. Internationale samenwerking is onontbeerlijk voor het bereiken van een duurzame samenleving. Daaronder verstaat GroenLinks een samenleving die haar welvaart produceert zonder een onevenredig groot beroep te doen op de aardse hulpbronnen. De inwoners van het rijke Noorden dienen, uit het oogpunt van voorzorg en verdelende rechtvaardigheid, hun volgens de huidige kennis beschikbare *milieugebruiksruimte* niet langer te overschrijden, opdat ruimte ontstaat voor de economische ontwikkeling van het Zuiden en toekomstige generaties een leefbare wereld aantreffen.

Meer dan enig andere internationale organisatie bindt de Europese Unie* haar lidstaten aan milieuvoorschriften. Dat merken de kandidaat-lidstaten, die aanhikken tegen enorme investeringen om aan alle bestaande EU-milieuwetten te voldoen. Toch is Europa nog verre van duurzaam. De kwaliteit van lucht, water, bodem en biodiversiteit gaat er netto nog steeds op achteruit. De Europese integratie creëert nog te weinig oplossingen en teveel nieuwe problemen.

Zo bevordert het slechten van handelsbarrières het gesleep met goederen door Europa, des te meer omdat de milieukosten van al dat vervoer niet worden doorberekend in de prijzen. Tot overmaat van ramp subsidieert de EU alle soorten vervoersinfrastructuur: de *Trans-Europese Netwerken*. De lidstaten claimen geld voor snelwegen die soms natuurgebieden met een Europese status doorsnijden - aan ruimtelijke ordening doet men in Brussel nog weinig. Steeds meer Europese politici en ambtenaren onderkennen dat de groei van het weg- en luchtverkeer de grootste bedreiging vormt voor de Europese natuur- en milieudoelen. Maar bij vele anderen heerst nog het geloof dat meer asfalt meer werk en welvaart oplevert.

Zolang het Europese milieubeleid achterloopt op de ontwikkeling van de interne markt*, bestaat ook het gevaar van *eco-dumping*: bedrijven die zich vestigen in de lidstaat met de soepelste milieuwetgeving. Wanneer de Euro een feit is en kosten- en prijsverschillen in een oogopslag zichtbaar zijn, zal de Europese concurrentie nog vaker in stelling worden gebracht als argument tegen nationale milieumaatregelen.

Met de ambitie waarmee in de afgelopen jaren de interne markt en de muntunie zijn gerealiseerd, dient Europa een *Groene Agenda 2025* op te stellen en uit te voeren. Een omvattend ecologisch programma om de EU binnen één generatie aan de eisen van duurzaamheid te laten voldoen.

MILIEUBELEID EUROPEES ÉN NATIONAAL

Lidstaten mogen de verantwoordelijkheid voor duurzame ontwikkeling niet op de EU afschuiven. "Dat kan alleen in Europees verband" fungeert te vaak als smoes om van nationale milieumaatregelen af te zien. Dat is onverantwoord én onverstandig. Met een vooruitstrevend milieubeleid lopen landen niet alleen risico's, zij scheppen ook kansen. Strikte milieuwetgeving jaagt misschien sommige vervuilers de grens over, maar zet verreweg de meeste bedrijven aan tot extra inspanningen voor een efficiënt gebruik van energie en grondstoffen. Op termijn vormt dat een concurrentievoordeel. Duidelijke milieu-afspraken bevorderen de ontwikkeling van innovatieve kennis en technologie, de exportproducten van de toekomst. Uiteraard zal het voordeel van *groen koplopersbeleid* des te groter zijn, naarmate meer landen zich genoodzaakt zien te volgen. Nationale en Europese milieuprogramma's kunnen elkaar versterken.

De EU dient maximale ruimte te scheppen voor lidstaten die als aanjager van een duurzaam beleid willen fungeren. Te vaak probeert de Europese Commissie* nationale milieumaatregelen te verbieden, omdat die het vrij verkeer van goederen zouden belemmeren. Markt boven milieu plaatsen is een verkeerde prioriteitstelling, funest voor het publieke draagvlak van de EU. De Europese milieuwetten en -heffingen dienen een eenduidig minimum-karakter te krijgen, waar lidstaten boven uit mogen gaan.

INVESTEREN IN UITBREIDING

Tot de erfenis van de communistische commandoeconomie in Midden- en Oost-Europa behoren tal van ecologische rampgebieden. Na de val van de Muur gaven overheden bepaald geen voorrang aan ecologische sanering en modernisering. Groene bewegingen en partijen in deze landen zien aansluiting bij de EU als een kans om het milieu hoger op de politieke agenda te krijgen.

Ook de EU heeft er belang bij dat de kandidaat-lidstaten hun achterstand op milieugebied zo spoedig mogelijk overbruggen. Daarvoor dient de EU veel meer middelen vrij te maken dan zij nu van plan is. Er is 200 à 300 miljard gulden nodig om met name energieproductie, waterzuivering en rioleringen in de kandidaat-lidstaten aan te passen aan de Europese normen. Dat kunnen deze landen niet alleen ophoesten. Blijft voldoende steun voor een snelle inhaalslag achterwege, dan bestaat het risico dat de nieuwe lidstaten na toetreding een rem gaan zetten op het Europese milieubeleid. Niet denkbeeldig, nu sommige milieumaatregelen volgens het Verdrag van Amsterdam* nog steeds

door één enkele lidstaat kunnen worden geblokkeerd. Extra middelen voor milieuhulp aan de kandidaat-lidstaten zijn ook nodig omdat de landen waarmee de EU nog geen toetredingsonderhandelingen voert, zoals Roemenië, niet mogen worden achtergesteld bij de eerste toetreders, zoals Polen. Juist de achterblijvers hebben de Europese steun het hardst nodig.

In bepaalde gevallen is het verdedigbaar dat nieuwe lidstaten bij toetreding nog niet geheel aan de EU-milieuwetten voldoen. Soms is extra tijd nodig om voor structurele oplossingen te kiezen in plaats van lapwerk. Uitvoering van een energiebesparingsprogramma is tijdrovender, maar ook duurzamer en goedkoper dan het plaatsen van filters op bruinkoolcentrales waarvan de sluiting uiteindelijk onvermijdelijk is.

Soms zijn de kandidaat-lidstaten groener dan de EU. Zo zijn milieuwetten inzake genetische manipulatie strenger dan de Europese. Hun landbouw is minder milieubelastend. Zij hebben nog veel ongerepte natuur, waaronder oerbossen. Het is in niemands belang als Midden- en Oost-Europa de fouten gaan herhalen die West-Europa bij haar economische ontwikkeling gemaakt heeft. Zeker hier geldt dat integratie in de EU geen eenzijdige aanpassing mag zijn.

LANDBOUWEN AAN DE TOEKOMST

Het akkoord dat de regeringen van de EU-landen in maart 1999 in Berlijn gesloten hebben over de hervorming van de Europese landbouw schuift de problemen voor zich uit. In hun ijver om de landbouwbegroting te bevriezen, hebben de regeringsleiders het zicht verloren op de doelstellingen van de hervorming, zoals het vergroenen van de landbouw en het mogelijk maken van de uitbreiding van de EU. De noodzaak van een gedurfde hervorming zal zich de komende jaren steeds sterker opdringen.

De traditionele doelen en instrumenten van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voldoen niet meer. Ze werken in veel opzichten zelfs contra-productief, door overschotproductie, milieuschade en dierenleed te subsidiëren. De uitdaging is een beleid te ontwikkelen dat tot een duurzame landbouw leidt. Daarvoor is een trendbreuk nodig. Het markt- en prijsbeleid behoort niet langer te worden afgestemd op het versterken van de exportpositie van de EU op de wereldmarkt. Kwalitatieve doelen moeten centraal komen te staan: bescherming van het milieu en de biodiversiteit in het landelijk gebied, bevordering van veehouderijssystemen die dierenwelzijn en milieu centraal stellen, behoud van natuur en cultuurlandschappen.

Een duurzame hervorming van het landbouwbeleid dient aan vier criteria te voldoen:

- De landbouw moet milieu-, natuur- en diervriendelijker worden;

- Het beleid moet bijdragen aan mondiale voedselzekerheid op langere termijn;
- De hervorming moet de uitbreiding van de EU vergemakkelijken;
- Het platteland dient vitaal en aantrekkelijk te zijn. Vitaal wil zeggen met een stevige sociaal-economische basis; aantrekkelijk wil zeggen met voldoende voorzieningen voor bewoners en voldoende rust en landschapsvariatie voor recreanten.

De landbouw en het platteland mogen best wat kosten, als het geld maar goed besteed wordt. Dus niet aan het dumpen van overschotten op de wereldmarkt. Steun verdienen de Europese boeren voor voedingsmiddelen die 'schoon' en diervriendelijk zijn geproduceerd. Voor zulke producten mag van de consument en belastingbetaler - de burger, die in zijn vrije tijd graag van stilte en landschappelijk schoon geniet - ook een redelijke prijs gevraagd worden. Die redelijke prijs wordt momenteel niet gevormd op de wereldmarkt. Deze heeft het karakter van een *dumpmarkt*. Als de wereldmarktprijzen bepalend worden voor de inkomens in de landbouw, dreigt kaalslag van het Europese platteland. Alleen grootschalige, industriële landbouwbedrijven zullen dan overleven. Een zekere mate van marktbescherming is daarom onvermijdelijk. Dat geldt in elk geval zolang de Wereldhandels-organisatie (WTO) oneigenlijke concurrentie toelaat: er ontbreken afspraken over de afbouw van alle (verkapte) overheidssteun aan exportdoelen en over de sociale, milieu- en dierenwelzijnsnormen die de landbouw in acht dient te nemen.

Om overschotproductie en exportdumping te voorkomen, moet marktbescherming gepaard gaan aan productiebeheersing. Beperking van de landbouwproductie in de huidige EU-lidstaten is tevens noodzakelijk om de landbouw in de toetredende landen de ruimte te geven zich te ontwikkelen, zonder dat het landbouwbudget van de EU explosief stijgt. Voor de Midden- en Oost-Europese landbouw kunnen de hogere landbouwprijzen van de EU een stimulans vormen. Tegelijk echter dient de EU zich rekenschap te geven van de sociaal onaanvaardbare effecten in de nieuwe lidstaten, wanneer de voedselprijzen er sneller stijgen dan het levenspeil. Nu al zijn de Midden- en Oost-Europeanen een fors deel van hun inkomen kwijt aan voedsel. Om een verantwoorde integratie van West en Oost op landbouwgebied te bewerkstelligen, kan het nodig zijn dat de EU naar lagere prijzen streeft.

De landbouw levert ook prestaties die niet direct via de voedselprijzen in rekening kunnen worden gebracht, zoals natuurwaarden en landschappelijk schoon. Boeren verdienen hiervoor ondersteuning met publieke middelen. Ook de inkomenssteun die boeren ontvangen ter compensatie van lagere garantieprijsen krijgt

een duurzamer karakter wanneer er natuur- en milieu-criteria aan verbonden worden. De toekenning van dergelijke subsidies kan naar de lidstaten worden gedecentraliseerd, mits de Europese Commissie concurrentievervalsing tegengaat.

PROGRAMMAPUNTEN

M Duurzame ontwikkeling

- 1 De EU stelt een Groene Agenda 2025 op, gericht op het bereiken van duurzaamheid binnen één generatie.
- 2 De EU dringt grondstoffen- en energieverbruik drastisch terug. Aan handel en investeringen worden scherpe milieueisen gesteld, die eco-dumping voorkomen.
- 3 Het belastingstelsel wordt vergroend. Er komen Europese minimumheffingen op energie, kunstmest, bestrijdingsmiddelen en schaarse grondstoffen. De BTW wordt zodanig aangepast dat milieuvriendelijke productie en consumptie worden beloond.
- 4 De milieuheffingen volgen het principe *de vervuiler betaalt*. De opbrengsten worden deels gebruikt voor Investeringsfondsen voor Duurzame Ontwikkeling in Midden- en Oost-Europa, in de Derde Wereld en binnen de EU.
- 5 Het Investeringsfonds voor de EU richt zich met name op milieuvriendelijke innovatie van personen- en goederenvervoer in Europa, energiebesparing, duurzame energieopwekking, hergebruik, milieuverantwoorde landbouw en nieuwe milieutechnologie.
- 6 Subsidies uit bestaande Europese fondsen worden getoetst op milieu-effecten en zonodig beëindigd. De milieucriteria voor besteding van gelden uit deze fondsen worden aangescherpt en nauwgezet gecontroleerd.
- 7 Binnen de grenzen van de EU worden experimenten opgezet met verhandelbare emissierechten.
- 8 De Unie gaat een ruimtelijke-ordeningsbeleid voeren gericht op duurzame ontwikkeling. Economie, vervoer en landbouw worden daarop afgestemd.
- 9 De doelstelling van duurzame ontwikkeling wordt geïntegreerd in alle beleidsterreinen van de EU. Het Directoraal-Generaal Milieu van de Europese Commissie onderwerpt het beleid van andere DG's aan een duurzaamheidstoets. Milieu-organisaties worden bij alle relevante beleidsontwikkeling betrokken.
- 10 De bestaande MER-wetgeving wordt uitgebreid met een strategische milieu-effectrapportage*. In de MER-regeling wordt de verplichting opgenomen om de nuloptie te onderzoeken en een meest milieuvriendelijk alternatief uit te werken.
- 11 Projecten met aanzienlijke grensoverschrijdende effecten dienen aan de milieunormen van alle betrokken lidstaten of regio's te voldoen.
- 12 De Europese Commissie schroomt niet om het Europees Hof van Justitie* te verzoeken boetes op te leggen aan lid-

staten die de EU-milieuwetgeving niet of slecht ten uitvoer leggen.

- 13 Bij de eerstvolgende herziening van het EU-verdrag wordt voor alle milieumaatregelen besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid* in de Raad van Ministers* ingevoerd, met medebeslissingsrecht* voor het Europees Parlement*.
- 14 De milieugarantie in het EU-verdrag wordt versterkt: lidstaten mogen striktere voorschriften en hogere heffingen invoeren indien het aannemelijk is dat deze een gunstig milieu-effect hebben.

N Uitbreiding

- 1 De EU verleent forse steun aan de invoering en tenuitvoerlegging van de EU-milieuwetgeving in de kandidaat-lidstaten. Na toetreding zijn overgangstermijnen van maximaal vijf jaar aanvaardbaar, indien de extra tijd de keuze voor structurele oplossingen in plaats van *end-of-pipe*-maatregelen vergemakkelijkt.
- 2 Bedrijven uit de EU worden verplicht om bij investeringen in kandidaat-lidstaten aan de EU-milieuwetten te voldoen.
- 3 De EU bevordert de ontwikkeling van milieu-expertise in de kandidaat-lidstaten. Bij milieuprojecten die de EU subsidieert wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van lokale kennis en technologie, en wordt inspraak verzekerd.

O Verkeer en vervoer

- 1 Het transport van grondstoffen en producten wordt teruggedrongen. Goederenvervoer over de weg en door de lucht wordt drastisch beperkt. Bij de ontwikkeling van Trans-Europese Netwerken krijgt vervoer per spoor, water, pijpleiding en digitale snelweg absolute voorrang.
- 2 De Europese minimum-accijnzen op benzine en diesel worden snel opgetrokken naar het hoogste nationale niveau. Deze minimum-accijnzen worden vervolgens met 7% per jaar verhoogd.
- 3 Er komt een verbod op nieuwe personenauto's die meer dan 10 liter brandstof per 100 kilometer verbruiken. Autofabrikanten worden verplicht om het gemiddelde verbruik van alle verkochte auto's te reduceren tot 5 liter in 2005, 3 liter in 2010. Gelijktijdig worden de normen voor de uitstoot van auto's aangescherpt.
- 4 Er komt een Europese maximumsnelheid van 100 km/uur. Notoire hardrijders krijgen snelheidsbegrenzers.
- 5 De Europese normstelling voor voertuigen voor het openbaar vervoer verzekert hun toegankelijkheid voor fiets en rolstoel. De Europese spoorwegen worden verplicht het meenemen van fiets en rolstoel in de trein mogelijk te maken, ook bij grensoverschrijdend treinverkeer.
- 6 Er komt een net van hoge-snelheidslijnen in de EU. Aantasting van natuur en nieuwe overlast in dichtbevolkte gebieden worden voorkomen door deze lijnen waar mogelijk op of langs bestaand spoor te laten lopen en door gebruik te maken van pendolino-treinen*.

- 7 De EU voert accijns op kerosine en/of een emissieheffing voor vliegtuigen in, alsmede BTW op vliegtickets. Start- en landingsgelden worden sterk gedifferentieerd teneinde nachtvluchten te ontmoedigen en stille en schonere vliegtuigen te bevorderen. De EU zet zich in voor mondiale luchtvaartheffingen. Zij verbiedt alle subsidies en exploitatiebijdragen aan luchtvaartmaatschappijen en luchthavens. Vluchten binnen Europa van minder dan 500 kilometer worden verboden op trajecten waar een goed openbaarvervoers-alternatief voorhanden is, zoals een hoge-snelheidstrein. Het aantal (regionale) luchthavens wordt teruggedrongen. De Europese Commissie gaat een coördinerende rol spelen bij het beperken en verdelen van de luchthavencapaciteit. De EU stimuleert onderzoek naar alternatieven voor het vliegtuig, zoals de zeppelin.
- 8 De EU verplicht havens om de reiniging van scheepstanks op te nemen in de havengelden, teneinde het lozen van gevaarlijke stoffen op zee te voorkomen. Schepen van reders die zich aan dergelijke praktijken schuldig maken komen de Europese havens niet meer in. Dat geldt ook voor schepen die volgens EU-normen niet (langer) als veilig kunnen worden beschouwd.
- 9 De EU stelt een programma op voor de bevordering van het fietsen. Zij stimuleert met name de aanleg van grensoverschrijdende en lange-afstands-fietspaden.

P Energie

- 1 De EU verplicht zich ertoe de uitstoot van broeikasgassen jaarlijks met minimaal 2% te verminderen.
- 2 Er komt een regulerende energieheffing.
- 3 De Europese programma's gericht op energiebesparing en gebruik van hernieuwbare energiebronnen worden uitgebreid. Er komt een speciaal fonds ter verwezenlijking van het *1-miljoen-daken-programma*: in vijf jaar worden een miljoen huizen in de EU voorzien van zonnepanelen.
- 4 Het *Euratom*-verdrag wordt opgezegd. Alle onderzoek naar kernenergie wordt stopgezet. Zo spoedige mogelijke sluiting van kerncentrales wordt een van de doelstellingen van een nieuw energiehoofdstuk in het EG-verdrag. De opwerking van kernafval wordt onmiddellijk stopgezet. Kernafval wordt in principe opgeslagen op het terrein van de stilgelegde centrale.
- 5 De EU geeft actieve steun aan Midden- en Oost-Europese landen om ook daar kernenergie af te bouwen en energiebesparing en duurzame energiebronnen te bevorderen. Prioriteit in het steunbeleid is het stilleggen van de meest gevaarlijke kerncentrales.

Q Duurzame productie en afval

- 1 Vervuulende uitstoot van de industrie wordt teruggedrongen met wetgeving gericht op integraal ketenbeheer en het sluiten van kringlopen. In alle fasen van de keten moeten milieugegevens openbaar zijn, onder meer door jaarlijkse

milieuverslagen.

- 2 De circa 100.000 chemische stoffen die nu legaal op de EU-markt zijn worden getest op gezondheids- en milieueffecten. De meest gevaarlijke, waaronder hormoonontregende chemicaliën, worden verboden.
- 3 Er komt een eenduidig systeem van milieukeurmerken voor producten. De schoonste producten komen in het laagste BTW-tarief.
- 4 Producenten krijgen zowel een terugnameplicht als een verwerkingsplicht voor producten en verpakkingen. Afvalproductie wordt zoveel mogelijk voorkomen. PVC-, blister- en aluminiumverpakkingen worden verboden. Er komt een uitgebreid statiegeldsysteem.
- 5 De wetgeving tegen het dumpen van afval buiten de EU wordt aangescherpt en door vereenvoudiging beter haalbaar gemaakt.

R Natuur

- 1 De leefgebieden van dieren en planten die bescherming genieten op grond van de habitat- en vogelrichtlijn worden in versneld tempo verbonden tot een Europese ecologische hoofdstructuur. Deze wordt niet aangetast door infrastructuurle werken of andersoortige bebouwing.
- 2 Waar overstromingsgevaar een grensoverschrijdende aanpak noodzakelijk maakt, bevordert de EU natuurherstel langs rivieren teneinde voldoende waterbuffers te scheppen en de oorspronkelijke flora en fauna een nieuwe kans te geven.
- 3 Er komt een Europees verbod op import van en handel in niet-duurzaam geproduceerd hout.
- 4 De EU verbiedt de plezierjacht, de import van beschermde planten- en diersoorten en de import van bont en andere dierlijke producten die verkregen zijn door jacht. Op zeer korte termijn wordt de jacht op trekvogels en de toepassing van 'inhumane' vangstmethoden zoals de wildeklem verboden, alsmede de invoer van producten die op deze wijze zijn verkregen.

S Landbouw en visserij

- 1 Met wetgeving, subsidies en heffingen bevordert de EU milieu- en diervriendelijke productiemethoden in de landbouw. Daarbij geldt de biologische landbouw, die geen kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen gebruikt, als streefmodel voor de hele Europese landbouw. Behoud en versterking van (agro-)biodiversiteit worden gestimuleerd.
- 2 Subsidies op de export van landbouwproducten worden afgeschaft. Het opkopen en opslaan van overschotten wordt tot een minimum beperkt. Garantieprijzen verdwijnen geleidelijk. Importheffingen en productiebeheersingsmaatregelen, zoals quota, extensivering en natuurbraak, zorgen ervoor dat boeren een redelijke prijs krijgen voor hun producten. De EU streeft naar een zodanige omvang van de landbouw dat als regel geen export naar buiten de EU hoeft

- plaats te vinden om overschotten kwijt te raken. De productiecapaciteit om Europa te voeden blijft in stand.
- 3 De EU beïnvloedt productie en prijspeil zodanig dat een sociaal onaanvaardbare stijging van de voedselprijzen in nieuwe lidstaten voorkomen wordt. Indien dit lagere EU-prijzen noodzakelijk maakt, ontvangen boeren ter compensatie inkomenssteun, die geleidelijk gekoppeld wordt aan natuur- en milieuvoorwaarden en werkgelegenheidscriteria.
 - 4 Het invullen van de milieu-, natuur- en landschapsvoorwaarden die aan inkomenssteun en andere subsidies voor boeren worden verbonden vergt zowel Europese minimum-normen als nationaal en regionaal maatwerk. Daarom wordt de uitvoering van deze subsidieregelingen gedeeltelijk gedecentraliseerd naar de lidstaten. Bij deze gedeelde verantwoordelijkheid van de EU en de lidstaten past een gezamenlijke financiering. De lidstaten gaan daarom meebetalen aan de inkomenssteun voor boeren volgens het beginsel van *co-financiering*. De Europese Commissie ziet erop toe dat geen concurrentievervalsing plaatsvindt.
 - 5 Intensieve veehouderijssystemen worden afgebouwd. Op Europees niveau wordt met kracht de ontwikkeling van huisvestingsnormen ter hand genomen, die zijn toegesneden op de 'natuurlijke' behoeften van landbouwdieren. Het fokken van pelsdieren wordt verboden. Het vervoer van levend slachtvee gaat niet verder dan tot het dichtstbijzijnde slachthuis.
 - 6 Importheffingen op landbouwproducten krijgen geleidelijk zoveel mogelijk het karakter van milieuheffingen.
 - 7 De EU streeft binnen de WTO naar handelsafspraken die ruimte bieden voor de versterking van de landbouw in ontwikkelingslanden en in Midden- en Oost-Europa. De EU investeert ook direct in duurzame ontwikkeling van het platteland in deze landen.
 - 8 Er komt een verbod op het gebruik van medicijnen als groeibevorderaars en het preventief toedienen van antibiotica in de veehouderij. Het importverbod op *hormonenvlees* blijft onverminderd van kracht.
 - 9 De EU ontwikkelt normen voor een terughoudende omgang met genetische manipulatie van plant en dier. Op verpakkingen wordt aangegeven of er bij de productie sprake is geweest van genetische ingrepen. Dierproeven en genetische manipulatie van dieren worden slechts toegestaan als alleen langs die weg een substantiële verbetering van de volksgezondheid kan worden bereikt en er geen ontoelaatbaar dierenleed wordt toegebracht. Het octrooirecht op leven wordt afgeschaft. Klonen van mensen en dieren wordt verboden.
 - 10 De subsidies voor de verbouw, opslag en export van tabak worden beëindigd.
 - 11 Landbouwdieren worden weer vegetariër. Er komt een verbod op het toevoegen van beendermeel en vismeel aan veevoer. Het zonder onderscheid vangen van zeedieren ten behoeve van de vismeelindustrie wordt op termijn verboden.
 - 12 Bij internationale afspraken over visquota staat herstel van de visstand centraal. Er worden op zeer korte termijn vangstmethoden ontwikkeld die minder dierenleed veroorzaken en selectiever zijn qua maat en soort van de vis.
 - 13 De EU zet in samenwerking met de Noordzeevissers, met visserijbiologen en met de milieubeweging een grootschalig experiment op om te bezien of het voorschrijven van vismethoden, visdagen en visseizoenregelingen een duurzaam en fraudebestendig alternatief kan vormen voor het verdelen van de visquota onder de vissers.
 - 14 De Europese zeevisserijvloot wordt ingekrompen. Visserijakkoorden met ontwikkelingslanden mogen de bestaansmogelijkheden van de lokale bevolking niet aantasten.
 - 15 Om de schaalvergroting in de visserij een halt toe te roepen wordt een maximum gesteld aan het aantal samen te voegen quota dat bij sanering van kleine visserijbedrijven mag toekomen aan één reder. Quota worden niet langer verhuurbaar.
 - 16 De EU streeft naar omvattende internationale afspraken over het beheer van zeeën en oceanen. Daarbij krijgt kleinschalige seizoen- en kustvisserij voorrang boven industriële zeevisserij.

4 MONDIAAL EUROPA

Niet alleen binnen de Europese Unie* worden grenzen opgeheven. Ook op wereldschaal verliezen staatsgrenzen en nationale soevereiniteit geleidelijk aan belang. Dankzij grootschalige transportmiddelen en geavanceerde communicatiemogelijkheden groeit het mondiale verkeer van informatie, goederen en personen. Deze wereldwijde uitwisseling maakt culturele kruisbestuivingen mogelijk op een tot dusver ongekennde schaal. In zoverre werkt het proces van globalisering* verrijkend. Zo zijn de westerse muziek en literatuur in de afgelopen jaren kleurrijker geworden. Er is echter geen sprake van ruil op gelijke voet. Economische machtsverschillen zijn medebepalend voor de waardering van ideeën, levensstijlen en tradities. Daardoor bestaat tegelijk het gevaar van culturele eenvormigheid. Het is onwaarschijnlijk dat *McDonald's* zijn wereldwijde populariteit louter te danken heeft aan de superieure smaak van zijn producten. Voor velen op de wereld is de *Big Mac* een tastbaar bewijs van welvaart en wereldburgerschap, voor anderen een luxe-goed waarvan zij alleen kunnen dromen. Beide groepen bindt dezelfde fascinatie voor een leven van materiële overvloed. Als andere culturele bronnen daardoor opdrogen, gaat verscheidenheid verloren. Voor dictatoriale regimes wordt het steeds moeilijker om hun burgers af te schermen van 'subversieve' contacten en ideeën. Ook dat is een verdienste van de globalisering. De ironie wil dat de wereldwijde verbreiding van de democratische gedachte gepaard gaat met een erosie van politiek handelingsvermogen. Nationale regeringen raken allengs hun greep kwijt op kapitaal- en investeringsstromen. Zij staan onder toenemende druk om beleid te voeren conform de heersende voorkeuren op de financiële markten, op straffe van monetaire en economische crises. Deze dwang verkleint de speelruimte voor democratische keuzes omtrent de inrichting van de samenleving.

POLITIEK OP WERELDSCHAAL

De globalisering van de politiek blijft ver achter bij de globalisering van de economie. Nog sterker dan binnen de EU ligt bij onderhandelingen in de internationale arena de nadruk op het wegnemen van handelsbelemmeringen. Deze liberaliseringsafspraken geven naast de technologische ontwikkeling vaart aan het globaliseringsproces, en versterken het eenzijdig economische karakter ervan. Alleen de expansiedrift van het multinationale bedrijfsleven, zo lijkt het, is krachtig genoeg om regeringen te bewegen tot het afstaan van soevereiniteit. Vooralsnog kent de wereldregering slechts één daadkrachtig ministerie: de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Het sociale, ecologische en veiligheidsbeleid op wereldschaal, toebedacht aan de

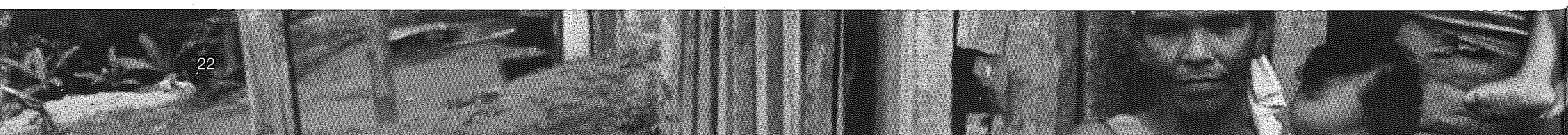
Verenigde Naties, ontwikkelt zich in slakkengang. De lidstaten zijn onwillig om de VN met de benodigde bevoegdheden en middelen toe te rusten. Ook de ontwikkeling van *post-nationale* vormen van democratie, teneinde burgers een stem te geven in de mondiale politiek, staat nog in de kinderschoenen. Tussen niet-gouvernementele organisaties* ontstaat, mede dankzij de toegenomen (digitale) communicatiemogelijkheden, een wereldomspannende samenwerking, maar zij krijgen met moeite een voet tussen de deur bij de internationale instellingen. Van een direct gekozen grensoverschrijdende volksvertegenwoordiging bestaat slechts één onvolmaakt voorbeeld: het Europees Parlement*.

KOERS VERLEGGEN

De democratische controle op het beleid van de EU biedt een kans op een koersverlegging in haar mondiale optreden. Het openleggen van nieuwe markten dient niet langer voorrang te krijgen. De EU moet zich richten op het stellen van sociale en ecologische grenzen aan de ontketende wereldmarkt. Op een eerlijker verdeling van de welvaart, een internationale aanpak van milieuproblemen, vergroting van de mondiale veiligheid, grotere transparantie en democratische controle van internationale organisaties als de WTO. Met een betere afstemming van hun opstelling binnen deze organisaties, bij voorkeur zelfs een gezamenlijke vertegenwoordiging, kunnen de Europese landen een groter gewicht in de schaal leggen. Als het Europese beleid tenminste meer is dan de grootste gemeenschappelijke deler van nationale belangen.

Medestanders voor een politiek die van vrije handel ook eerlijke handel wil maken biedt de publieke opinie in het rijke Noorden in ruime mate. Europa dient ook een partnerschap aan te gaan met de verliezers van de globalisering: de kloof tussen rijke en arme landen, tussen welvarende en verpauperende bevolkingsgroepen binnen de ontwikkelingslanden, groeit nog altijd verontrustend snel. Zowel ongecontroleerde economische groei als stagnerende ontwikkeling kunnen het beslag op de natuurlijke hulpbronnen dermate vergroten dat duurzaamheid ver te zoeken is.

Voor de wereld ten zuiden van de Rots van Gibraltar is de EU beslist geen verwaarloosbare factor. Juist de terreinen waarop de Europese integratie het verst is voortgeschreden, zijn voor ontwikkelingslanden van groot, soms zelfs van levensbelang. Daar zou een verandering van de Europese koers ook moeten beginnen. Bijvoorbeeld bij het landbouw- en visserijbeleid. Gesubsidieerde Europese landbouwexporten verstoren de lokale voedselvoorziening en plattelandsontwikkeling in ontwikkelingslanden. De EU tracht nog altijd

een te grote vissersvloot varende te houden door visrechten op te kopen voor Afrikaanse kusten. Daardoor vissen lokale vissers letterlijk achter het net. Alle vrijhandelsretoriek ten spijt, krijgen ontwikkelingslanden nog maar mondjesmaat toegang tot onze markten.

Het ontwikkelingsbeleid van de EU dient, net als het Nederlandse beleid, gericht te zijn op armoedebestrijding, investeringen in sociale basisvoorzieningen, duurzame ontwikkeling en bevordering van mensenrechten en democratie. De Unie en de lidstaten kunnen elkaar aanvullen, als de EU zich richt op de terreinen waarop zij bevoegd en deskundig is. Dit geldt voor voedselvoorziening, visserij en plattelandsbeleid, voor versterking van mensenrechten en democratie en voor milieu-beleid, in het bijzonder ten aanzien van energie en biodiversiteit. Het *Verdrag van Lomé* tussen de EU en 71 landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan, de ACS-landen, zal juist op deze onderdelen versterkt moeten worden. Dit ontwikkelingsverdrag dient daarom behalve bepalingen over hulp en handel ook afspraken te bevatten over mensenrechten en democratie, conflictbeheersing, milieu en migratie. Zo kan een meer gelijkwaardig partnerschap tussen de EU en de ACS-landen ontstaan.

MEER SAMENHANG

Een grotere samenhang tussen de diverse vormen van extern beleid van de EU, zoals het ontwikkelings- en het handelsbeleid, is dringend gewenst. Helaas ontbreekt het juist in de buitenlandse politiek van de EU aan overeenstemming. De Europese Unie begeeft zich op het wereldtoneel als een economische reus van wie het politiek verstand nog in de puberfase verkeert. Die scheefgroei leidt tot ongelukken en passiviteit. Door het achterblijven van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) bij haar economische rol neemt de EU te weinig verantwoordelijkheid voor de bevordering van de mondiale rechtsorde, van internationale stabiliteit en duurzame ontwikkeling. Of het nu om investeringen in Birma gaat of om wapenleveranties aan Turkije, de handelsbelangen van de EU en haar lidstaten winnen het doorgaans van de inzet voor de mensenrechten. Bij internationale crises geven de EU-lidstaten vaak niet thuis door onderlinge verdeeldheid.

GroenLinks verwacht van de EU als economische grootmacht een veel actievere bijdrage aan het voorkomen en beheersen van conflicten. Voor het GBVB is allereerst een taak weggelegd in de directe omgeving van de EU. De ineenstorting van het staatssocialisme in Oost-Europa en het vastlopen van autoritaire ontwikkelingsmodellen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten hebben in een aantal gebieden (Balkan, Kaukasus,

Algerije, Koerdistan) tot chaos en bloedvergieten geleid. Deze crises worden vaak verergerd door de heersende handelsverhoudingen, die verschillen in welvaart vergroten. De EU zal een bijdrage moeten leveren tot de vreedzame oplossing of liever nog het voorkomen van dergelijke conflicten. Waar verzoening en herstel mogelijk is, dient de EU ruimhartige steun te verlenen.

Niet minder belangrijk is de taak van de EU in de zich ontwikkelende internationale rechtsorde. Centraal daarin moet een actieve mensenrechtenpolitiek staan, die domineert over economische belangen. Daarnaast moet de EU de inspanningen van de Verenigde Naties ter vermindering van de spanningen tussen landen en volkeren naar vermogen ondersteunen.

TELEFOONNUMMER VOOR EUROPA

De buitenlandse politiek van de EU wordt, ook na het Verdrag van Amsterdam*, nog hoofdzakelijk in de nationale hoofdsteden bepaald. De verdeeldheid die de lidstaten in hun gezamenlijk Brussels overleg tentoonspreiden hangt samen met de illusies die met name de grotere lidstaten, zoals Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, koesteren. Deze voormalige koloniale wereldmachten hebben zich er nog niet bij neergelegd dat ook zij inmiddels een maatje te klein zijn om in hun eentje de regie te kunnen voeren op het wereldtoneel. Zij kiezen vaak voor een solo-strategie, ook al is die tot mislukken gedoemd. De kleinere lidstaten zien wel onder ogen dat de marges voor een zelfstandig buitenlands beleid steeds smaller worden. Juist binnen een Europees besluitvormingskader kunnen zij invloed terugwinnen. Maar hoewel deze landen hun vetorecht in de Raad van Ministers* zelden durven invoeren, aarzelen ook zij om afscheid te nemen van het unanimitéitsbeginsel in het GBVB en een rol toe te kennen aan supranationale instellingen als de Europese Commissie* en het Europees Parlement.

Zolang deze illusies en aarzelingen bestaan valt de institutionele zwakte van de buitenlandpijler van de EU, die maximale speelruimte biedt aan belangentegenstellingen en uiteenlopende nationale strategieën, niet zomaar te verhelpen. Maar zeker bij de uitbreiding van het aantal lidstaten zullen de regeringen de stap moeten durven zetten naar een gecoördineerde besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid* van stemmen, onder democratische controle. Zij dienen naast hun eigen geopolitieke lijnen een 'gezamenlijk telefoonnummer' te nemen, zodat de EU aanspreekbaar wordt voor de rest van de wereld. Politieke wil en gemeenschappelijke instituties moeten elkaar gaan versterken. Zo'n dynamiek heeft ook geleid tot de interne markt*.

CIVIELE MACHT

GroenLinks ziet voor de EU geen zelfstandige militaire rol weggelegd. Er zijn teveel buitenstaanders die zich bedreigd zouden voelen door een West-Europese defensiemacht. Dat geldt zeker nu het Verdrag van Amsterdam de toekomstige militaire taken van de EU ruim omschrijft, en verzuimt om daarbij de voorwaarde te stellen van een VN-mandaat. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)*, waarvan vrijwel alle Europese landen, inclusief Rusland, alsmede de Verenigde Staten en Canada lid zijn, vormt het meest legitieme kader voor de bevordering van de veiligheid in Europa. Door de wederopstanding van de NAVO* na het tijdperk van de Koude Oorlog heeft Europa helaas te weinig geïnvesteerd in de OVSE. De Russische reactie op het NAVO-ingrijpen in Kosovo laat zien hoe snel een terugval in sjablonen uit de Koude Oorlog mogelijk is, met alle gevaren van dien. De pan-Europese OVSE moet dan ook dringend worden versterkt en gestroomlijnd. Het buitenlands beleid van de EU kan dienstbaar zijn aan dat doel, als het zich in militair opzicht beperkt tot een gecoördineerd troepenaanbod aan VN en OVSE ten behoeve van vredesmissies, humanitaire operaties en ingrijpen bij (dreigende) genocide.

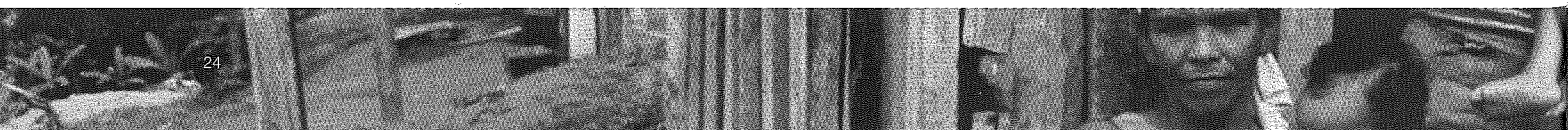
Geweldloze instrumenten, op preventie gericht, dienen de kracht te vormen van het buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU. Als zij haar economische macht verantwoord gebruikt en de prille politieke samenwerking uitbouwt, kan de EU met *early warning*, bemiddeling, economische hulp en gerichte embargo's een belangrijke bijdrage leveren aan het voorkomen en oplossen van conflicten. Dat is niet alleen een zaak van overheden. Groepen uit de civiele samenleving* moeten een erkende rol kunnen spelen.

Het Verdrag van Amsterdam roept op tot samenwerking tussen de lidstaten op het gebied van bewapening. Een aantal lidstaten streeft naar een Europese wapenindustrie. Hun huidige defensiebedrijven overleven alleen dankzij subsidies en een weinig kieskeurige exportpolitiek. Het is zeer de vraag of een door fusies geconcentreerde Europese wapenindustrie het er beter van af zal brengen. Het in leven houden van deze sector blijft op gespannen voet staan met het streven naar een stringent Europees wapenexportbeleid. Wanneer de tweede doelstelling bezwijkt onder druk van de eerste, wanneer de EU levert aan dubieuze regimes, doet zij afbreuk aan haar eigen streven naar conflictpreventie. Als de EU dan helpt om de brand te blussen, is het niet uitgesloten dat Europese blauwhelmen onder vuur komen te liggen van wapens *made in the EU*. De kosten in geld en mensenlevens van een Europese wapenindustrie zijn hoger dan de opbrengsten.

PROGRAMMAPUNTEN

T Internationale samenwerking en handel

- 1 De EU neemt het voortouw bij het stellen van sociale en ecologische voorwaarden aan de wereldhandel. De EU dwingt binnen de WTO verruimde mogelijkheden af voor handelsmaatregelen met het oog op schendingen van mensenrechten of internationaal erkende arbeidsnormen, en ter bescherming van milieu, natuurlijke hulpbronnen, volksgezondheid en dierenwelzijn. Daartoe behoort het recht om de invoer van producten waarvan de samenstelling of productiemethode ver achterblijft bij Europese sociale of milieunormen te verbieden of te belasten met *eco-importheffingen*. De opbrengst van deze heffingen wordt teruggesluisd naar ontwikkelingslanden teneinde hen in staat te stellen hun productie te verduurzamen.
- 2 Voor producten uit de 48 armste landen worden alle overige importheffingen afgeschaft. De regels van oorsprong, die het voor ontwikkelingslanden moeilijker maken naar de EU te exporteren naarmate producten meer halffabrikaten uit andere landen bevatten, worden versoepeld.
- 3 De EU ontwerpt ontwikkelingsstrategieën gericht op verbetering van de positie van vrouwen die in armoede leven, om de internationale feminisering van de armoede tegen te gaan.
- 4 Er komt een strikte gedragscode voor alle Europese multinationals, die een sociaal en milieuverantwoord investerings- en handelsbeleid voorschrijft, waar ook ter wereld. Sancties zijn daarbij mogelijk.
- 5 De EU zet zich in voor de totstandkoming van een evenwichtig multilateraal investeringsverdrag*, bij voorkeur in VN-verband. Een wereldwijd maatschappelijk debat waarbij alle belanghebbende groepen worden betrokken levert de uitgangspunten van een dergelijk verdrag. De EU maakt zich daarbij in elk geval hard voor duidelijke regels ten aanzien van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en veiligheid, die door buitenlandse investeerders moeten worden gerespecteerd. *Flitskapitaal* wordt aan banden gelegd. Ook krijgen ontwikkelingslanden de instrumenten om hun eigen bedrijvigheid te ontwikkelen en te ondersteunen onder beschermde omstandigheden.
- 6 De EU zet zich in voor grotere transparantie en democratisering van internationale organisaties als VN, WTO, IMF en Wereldbank.
- 7 De EU onderwerpt haar beleid stelselmatig aan een coherentietoets*, opdat de belangen van ontwikkelingslanden consequent bij elk besluit worden meegewogen. Ook de verenigbaarheid van het Europese handels- en ontwikkelingsbeleid met de doelen van vredesopbouw en conflictpreventie wordt hierbij geëvalueerd. De Europese Commissie rapporteert jaarlijks over de naleving van de coherentieverplichting. Het EP nodigt vertegenwoordigers van regeringen en maatschappelijke groepen uit het Zuiden

uit om commentaar te leveren op deze rapportages.

- 8 Duurzame ontwikkeling impliceert de overdracht van milieugebruiksruimte naar het Zuiden. De EU gaat een voortrekkersrol vervullen bij het maken en aanscherpen van mondiale afspraken om klimaatverandering, milieuvervuiling, uitputting van grondstoffen en teloorgang van biodiversiteit tegen te gaan. Zij zet zich in voor controle-instrumenten en sanctiemechanismen bij deze verdragen. De EU geeft zelf het goede voorbeeld.
- 9 Ontwikkelingssamenwerking wordt in de toekomst in toenemende mate betaald uit een VN-fonds dat wordt gevuld met de opbrengst van internationale belastingen op kapitaalverkeer en milieuvervuiling. De EU maakt het streven naar een dergelijk fonds tot een prioriteit voor de komende jaren.
- 10 De lidstaten spreken in EU-verband een grotere inzet af voor vermindering van de schuldenlast van ontwikkelingslanden. In het jaar 2000 wordt een aanzienlijk deel van de schuldenlast kwijtgescholden.
- 11 Binnen het Verdrag van Lomé wordt de rol van de private sector en van maatschappelijke organisaties versterkt. Alle landen uit de groep van 48 armste landen kunnen tot de Lomé-samenwerking toetreden. De hulp die de EU in Lomé-kader biedt komt vooral aan deze 48 landen ten goede. Het Europees Ontwikkelingsfonds groeit mee met het aantal Lomé-deelnemers.
- 12 De EU zet zich in voor versterking van de regionale samenwerking tussen landen in het Zuiden in plaats van ruimere toegang tot hun markten te bevechten. Handelsafspraken met de ACS-landen richten zich op handelsvoordelen voor deze landen die recht doen aan hun ontwikkelingspeil.

U Buitenlands beleid en veiligheid

- 1 Het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) richt zich op versterking van de mondiale rechtsorde, waarborging van de mensenrechten en vermindering van spanningen tussen staten en volkeren. Economische belangen zijn daaraan ondergeschikt. De EU bevordert de betrokkenheid van groepen uit de samenleving bij het voorkomen en oplossen van conflicten.
- 2 De Raad van Ministers gaat over tot besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid over het GBVB, uitgezonderd militaire kwesties. Voorwaarde daarbij is democratische controle door het EP.
- 3 De uitvoering van het GBVB wordt gecoördineerd door een Europees Commissaris. Zij neemt de plaats in van de Hoge Vertegenwoordiger* van de Raad en vormt het gezicht van de EU naar buiten toe. Zij legt verantwoording af aan het EP.
- 4 De Eenheid voor Beleidsplanning en Vroegtijdige Waarschuwing wordt verplaatst van de Raad naar de Commissie. Deze eenheid wordt transparanter en gaat samenwerken met niet-gouvernementele organisaties te velde.
- 5 De EU bepleit bij de VN dat de permanente zetels van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk in de Veiligheidsraad ter beschikking komen van de EU. De EU ontwikkelt voorstellen om de Veiligheidsraad te democratiseren en het vetorecht op te heffen.
- 6 Militaire blokorganisaties vormen een verkeerd antwoord op de nieuwe Europese veiligheidsvraagstukken. Om een nieuwe deling van het continent te voorkomen, worden NAVO en West-Europese Unie (WEU)* zo snel mogelijk opgeheven. NAVO- en WEU-middelen die nuttig zijn voor VN- of OVSE-missies, zoals verbindingsmiddelen en snel inzetbare troepen, worden overgedragen aan deze organisaties. Er komt een initiatief tot internationale controle over militaire inlichtingenmiddelen zoals spionagesatellieten. De gegevens daarvan komen ter beschikking van VN en OVSE.
- 7 Er komt een Europese Veiligheidsraad die sturing geeft aan de OVSE en verantwoording aflegt aan de Parlementaire Assemblée. De OVSE krijgt meer middelen en grotere handelingsbevoegdheid in crisissituaties. De band tussen de EU en de WEU wordt vervangen door een verdragsmatige verplichting voor de EU tot ondersteuning van de OVSE.
- 8 De lidstaten van de EU doen een gecoördineerd aanbod voor vredesmachtsen aan VN en OVSE. Daarbij legt elke lidstaat zich toe op een beperkt aantal militaire taken, bij voorkeur samen met andere landen in multinationale leger-eenheden. Deze troepen zijn permanent beschikbaar en snel inzetbaar.
- 9 Groepen uit de civiele samenleving die zich met conflict-preventie en -oplossing bezighouden, alsmede hun Europese platforms, onderzoeks- en opleidingscentra, krijgen Europese steun.
- 10 Er komt geen Europese wapenindustrie. Een bindende EU-wapenexportcode voorkomt dat lidstaten wapens leveren aan landen die mensenrechten schenden; in spanningsgebieden liggen, onvoldoende geld besteden aan de basisbehoeften van hun bevolking of weigeren mee te werken aan het VN-wapenregister. Alle wapentransacties worden openbaar. De Structuurfondsen van de EU blijven investeringssteun bieden voor de omschakeling van militaire naar civiele productie.
- 11 De EU streeft naar een Europese kernwapenvrije zone in plaats van een Europese atoomparaplu. Europa werkt niet mee aan een nieuwe legitimatie van de hier gestationeerde Amerikaanse kernwapens in het kader van een strategie tegen landen in de Derde Wereld. De Europese partners zetten Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk onder druk om tot verdere nucleaire ontwapening te komen.
- 12 De EU zet zich in voor een wereldwijd verbod op massavernietigingswapens, landmijnen en toepassing van verarmd uranium.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Aznar-protocol

Officieel het 'Protocol inzake asiel voor onderdanen van lidstaten van de EU*'. Dit aanhangsel bij het Verdrag van Amsterdam*, tot stand gekomen onder druk van de Spaanse premier Aznar, verplicht de EU-landen om asielverzoeken van onderdanen van andere lidstaten als *kenmerkend ongegrond* te beschouwen. Een lidstaat die zo'n asielaanvraag wel in behandeling neemt moet de Raad van Ministers* op de hoogte stellen.

Civiele samenleving

Ook wel 'maatschappelijk middenveld' genoemd. Het geheel van zelfgekozen sociale verbanden, van speeltuinvereniging tot actiegroep, waarin mensen hun betrokkenheid bij anderen en bij de publieke zaak tot uitdrukking brengen. Dergelijke vormen van 'burgerschap' bevorderen de ontwikkeling van politieke voorkeuren en de actieve bemoeienis met de politieke besluitvorming. Een levendige civiele samenleving is een onmisbaar bestanddeel van de democratie.

Coherentietoets

Onderzoek naar de samenhang (coherentie) tussen diverse vormen van beleid, bijvoorbeeld tussen het landbouw- en het ontwikkelingsbeleid van de EU*. Moet leiden tot beleidswijzigingen als blijkt dat het ene beleid het andere tegenwerkt.

Cyberspace

De virtuele wereld die is ontstaan uit de wereldwijde communicatie tussen computergebruikers. Fungeert als grenzenloze ontmoetingsruimte, informatieloket en marktplein.

Derde pijler

Door het Verdrag van Maastricht* werd de reeds bestaande samenwerking tussen de lidstaten op justitie- en politiegebied onder het dak van de EU* gebracht. In een aparte pijler, want de samenwerking bleef 'intergouvernementeel'. Dat betekent dat de macht bij de regeringen van de lidstaten ligt, die doorgaans bij unanimité besluiten nemen in de Raad van Ministers*. De overige, meer 'bovennationale' Europese instellingen spelen een bescheiden rol in de derde pijler. Sinds het Verdrag van Amsterdam* het migratie- en asielbeleid heeft overgeheveld naar de eerste pijler* behelst de derde pijler hoofdzakelijk verdragen en verklaringen over criminaliteitsbestrijding.

Dubbelmandaat

Gelijktijdig lidmaatschap van het EP* en het nationale parlement. Komt met name bij Franse politici voor. Sommigen zijn daarnaast ook nog burgemeester. Leidt tot parlementair spijbelgedrag, omdat men nu eenmaal niet op twee of drie plaatsen tegelijk het mandaat van de kiezer kan uitoefenen.

Eerste pijler

De oorspronkelijke economische samenwerking binnen de Europese Gemeenschappen (EG). Verreweg de omvangrijkste pijler* van de EU*, waartoe onder meer ook het monetair, sociaal, landbouw- en milieubeleid behoren. Hier spelen 'bovennationale' instellingen een belangrijke rol, zoals de Europese Commissie*, het Europees Hof van Justitie* en - niet op alle terreinen - het EP*. Door het Verdrag van Amsterdam* zijn ook migratie- en asielbeleid (op halfslachtige wijze) 'vergemeenschappelijkt'.

Eigen-Middelenbesluit

Contributieregeling van de EU*. De afdrachten van de lidstaten aan Brussel bestaan uit douaneheffingen (10% mogen de lidstaten zelf houden), heffingen op landbouwproducten, 1% van de BTW-inkomsten en een bijdrage naar rato van het Bruto Nationaal Product. Herziening van de contributieregeling vergt unanieme instemming van de 15 nationale regeringen en parlementen.

Eigen-Middelenplafond

Bovenlimiet van de Europese begroting, vastgelegd in het Eigen-Middelenbesluit*. De EU* mag niet meer uitgeven dan 1,27% van het gezamenlijke Bruto Nationaal Product van de lidstaten.

Encryptie

Versleutelen van digitale boodschappen of bestanden, opdat deze niet ingezien kunnen worden door onbevoegden. Van belang voor handhaving van het briefgeheim in cyberspace* en voor de beveiliging van bedrijfsgegevens.

EP = Europees Parlement/Europarlement

De volksvertegenwoordiging van de EU*. Wordt sinds 1979 iedere vijf jaar direct verkozen. Heeft 626 leden, waarvan de kiezers in Nederland er 31 mogen aanwijzen. Houdt per jaar twaalf weken zitting in Straatsburg en doet de rest van zijn werk in Brussel. Bezit minder macht dan de meeste nationale parlementen, maar krijgt tot nu toe wel bij iedere verdragswijziging meer wetgevende en controlerende bevoegdheden.

EU = Europese Unie

Deze naam voor de in de jaren '50 ingezette West-Europese samenwerking is ingevoerd met het Verdrag van Maastricht* in 1993. Daarvoor luidde de naam EG (Europese Gemeenschappen) en daarvoor EEG (Europese Economische Gemeenschap). De 15 lidstaten zijn: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Europees Hof van de Rechten van de Mens

Wie meent dat haar mensenrechten zijn aangetast door een van de lidstaten van de Raad van Europa* en bij de nationale rechter bot heeft gevangen, kan zich wenden tot dit gerechtshof in Straatsburg. De rechters toetsen de klacht aan het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens*. De lidstaten moeten zich houden aan hun uitspraken. Niet te verwarren met het Europees Hof van Justitie* van de EU*.

Europees Hof van Justitie

Het gerechtshof dat oordeelt bij conflicten over de uitleg van EU*-wetgeving. Bij twijfel zijn nationale rechters verplicht het Hof om een uitspraak te vragen. Telt 15 rechters, uit elke lidstaat een. Zetelt in Luxemburg. Het Hof is niet bevoegd in de tweede pijler* en heeft slechts beperkte rechtsmacht over de derde pijler*.

Europees Verdrag over de Rechten van de Mens

Heet voluit het 'Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden'. Afgekort EVRM. Gesloten in 1950 tussen de lidstaten van de Raad van Europa*. Legt onder meer het recht op vrije meningsuiting, op privacy en op een eerlijk proces vast. Het EVRM vormt een belangrijke waarborg voor deze grondrechten omdat de nationale rechter het gedrag van overheden eraan mag toetsen en omdat klagers in beroep kunnen gaan bij het Europees Hof van de Rechten van de Mens*.

Europese Centrale Bank

Voert sinds 1 januari 1999 vanuit Frankfurt het monetair beleid voor de landen van de muntunie. Hoofddoel is te voorkomen dat de Euro aan inflatie onderhevig raakt. President is de Nederlander Duisenberg. De presidenten van de centrale banken van de Euro-landen zitten in de Raad van Bestuur. De ECB geeft uitleg over haar beleid in het EP*, maar mag van geen enkele Europese instelling of lidstaat instructies aannemen.

Europese Commissie

Dagelijks bestuur van de EU*, gevestigd in Brussel. Telt 20 leden, twee uit elke grote lidstaat, een uit elke kleinere lidstaat. De Eurocommissarissen - momenteel demissionair - geven leiding aan ± 15.000 ambtenaren (minder dan het aantal ambtenaren van de stad Amsterdam). De Commissie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid in de eerste pijler* en heeft het recht om nieuwe wetgeving voor te stellen. Besluiten daarover neemt echter de Raad van Ministers*, in sommige gevallen samen met het EP*. Commissie en Raad samen zou je de Europese 'regering' kunnen noemen. De Commissie legt verantwoording af aan het EP.

Europese Sociale Dialoog

Overleg tussen de vakbonds- en werkgeverskoepels in de EU*. De Europese Commissie* is verplicht hen te raadplegen over beleidsvoorstellen op sociaal terrein. Overeenkomsten tussen de 'sociale partners' kunnen door de Raad van Ministers* tot wet worden verheven. De Sociale Dialoog produceert echter zelden concrete resultaten, met name omdat men aan werkgeverszijde vindt dat sociale wetgeving een nationale zaak zou moeten zijn.

Federalisering

Overheveling van bevoegdheden van nationaal naar Europees niveau, met name naar de eerste pijler*. Bij deze 'vergemeenschappelijking' staan nationale regeringen en parlementen een deel van hun macht af aan bovennationale EU*-instellingen. Voortgezette federalisering leidt tot een bondsstaat, een 'Verenigde Staten van Europa'.

Gekwalificeerde meerderheid

Extra zware meerderheid, ongeveer tweederde. Iedere lidstaat heeft een aantal stemmen in de Raad van Ministers* (variërend van 2 voor Luxemburg tot 10 voor Duitsland). Afhankelijk van het beleidsterrein moet de Raad soms bij unanimité beslissen, soms bij gekwalificeerde meerderheid. Voordeel van gekwalificeerde meerderheid is dat een veto van een lidstaat niet alles verlamt.

Globalisering

Verzamelbegrip voor diverse vormen van internationale vervlechting van belangen. Bezit onder meer een technologische dimensie (in cyberspace* wordt iedereen wereldreiziger), een economische dimensie (de wereld wordt één grote markt) en een politieke dimensie (de wereld wordt een dorp).

Harmonisatie

Gelijktrekken van uiteenlopende nationale regelgeving. Vaak wordt deze daarbij vervangen door Europese regels. Het EU*-verdrag schrijft, met name bij sociale en milieu-maatregelen, harmonisatie in opwaartse richting voor, en biedt individuele landen vaak ruimte om daarboven uit te gaan. Toch dwingt harmonisatie soms lidstaten een stapje terug te doen. Tegenover dat nadeel staat het voordeel dat een groep achterblijvers omhoog getrokken wordt.

Hoge Vertegenwoordiger

De secretaris-generaal (hoogste ambtenaar) van de Raad van Ministers* wordt door het Verdrag van Amsterdam* gepromoveerd tot 'Hoge Vertegenwoordiger voor het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid'. Het gezicht van de EU* naar buiten toe, althans volgens sommige lidstaten. Andere lidstaten willen dat de Europese Commissie* of de regering die het halfjaarlijkse voorzitterschap bekleedt namens de EU spreekt. Competentiestrijd ligt in het verschiet. Het is dan ook de vraag of de Hoge Vertegenwoordiger meer 'gemeenschappelijkheid' kan scheppen in de tweede pijler*.

Interne markt

Ambitieuus project, gestart in 1985, om van de EU* een ruimte zonder binnengrenzen te maken, waarin goederen, diensten, kapitaal en personen vrijelijk kunnen circuleren. Het wegnemen van handelsbelemmeringen vergde harmonisatie* van honderden nationale regels. Eind 1992 werd de interne markt voltooid verklaard, hoewel met name het vrij verkeer van personen slechts gedeeltelijk verwezenlijkt is.

Medebeslissingsrecht

Bevoegdheid van het EP* om samen met de Raad van Ministers* wetten te maken. Beide instellingen hebben een vetorecht, dus moeten zij met elkaar onderhandelen als zij het oneens zijn. De medebeslissings- ofwel codecisieprocedure werd ingevoerd door het Verdrag van Maastricht* en gold hoofdzakelijk voor wetten op het terrein van de interne markt*. Het Verdrag van Amsterdam* breidt het medebeslissingsrecht uit naar andere beleidsterreinen in de eerste pijler*, zoals delen van het sociaal en milieubeleid.

Multilateraal investeringsverdrag

Een internationaal verdrag dat de rechten en plichten van buitenlandse investeerders vastlegt. Een dergelijk verdrag zou bedrijven die in het buitenland investeren moeten beschermen tegen onteigening, maar hen tegelijk moeten verplichten om nationale en internationale regels op sociaal en milieugebied te respecteren. Een (eerste) poging van de rijke landen om onderling zo'n verdrag te sluiten mislukte in 1998, dankzij protest van talloze NGO's* en van het EP*. Die vonden dat het Multilateraal Akkoord inzake Investerings (MAI) de multinationals teveel rechten toe-kende en te weinig plichten oplegde.

NAVO = Noord-Atlantische Verdrags

Organisatie Veiligheids- en defensie-organisatie met een eigen commandostructuur en veel middelen. Opgericht in 1949. Heeft 19 leden: VS, Canada, Turkije en de meeste West-Europese landen. Hongarije, Polen en Tsjechië zijn in maart 1999 toegetreden. Andere Midden- en Oost-Europese landen hebben een partnerschapsovereenkomst met de NAVO, maar mogen voorlopig geen lid worden.

NGO = Niet-Gouvernementele Organisatie

Een organisatie die niet tot de overheid behoort maar zich wel met de politiek bemoeit. Vakbonden en werkgevers-organisaties, vrouwenlobby's en milieugroepen, het zijn allemaal NGO's. Zij vormen een belangrijk onderdeel van de civiele samenleving*.

OVSE = Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

Organisatie waarvan alle Europese landen, Canada en de VS lid zijn. Bemoeit zich met de veiligheid in Europa en humanitaire kwesties. Doet veel aan conflictpreventie in Oost-Europa. De OVSE heeft weinig menskracht en middelen.

Pendolino-trein

Hoge-snelheidstrein die geen kaarsrecht spoortraject nodig heeft omdat de wagons meehangen in bochten. Italiaanse vinding.

Pijler

De samenwerking in de EU* is in drieën opgedeeld: de Europese Gemeenschappen (eerste pijler*), het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (tweede pijler*) en de justitie- en politiesamenwerking (derde pijler*). De pijlerstructuur werd door het Verdrag van Maastricht* geschapen, omdat een aantal lidstaten de externe en interne veiligheid wel in de EU wilden onderbrengen, maar hielden voor de bindende regels en bovennationale instellingen van de eerste pijler.

Quaestor

Parlementariër die als penningmeester/beheerder van het EP* optreedt. Er zijn er vijf van. Uit dank voor hun verkiezing in dit erebaantje sparen de huidige quaestoren kosten noch moeite om de Europarlementariërs in de watten te leggen.

Raad van Europa

Organisatie die de Europese samenwerking op juridisch, cultureel, economisch en sociaal terrein bevordert. Opgericht in 1949, gevestigd in Straatsburg. Anders dan de EU* bezit de Raad van Europa geen bovennationale bevoegdheden. De afspraken die het Comité van Ministers maakt worden vastgelegd in verdragen die door nationale parlementen moeten worden goedgekeurd. Belangrijkste verdrag is het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens*. Op dit moment zijn 40 landen lid, waaronder alle EU-landen. De EU zelf is geen lid.

Raad van Ministers

Machtigste instelling van de EU*. Neemt alle belangrijke besluiten, achter gesloten deuren. Daarmee moeilijk controleerbaar voor nationale parlementen. Op sommige terreinen moet de Raad wel het medebeslissingsrecht* van het EP* velen. De samenstelling van de Raad verschilt al naar gelang het onderwerp. Gaat het over milieu, dan zitten de 15 Pronken uit de lidstaten om de tafel. De Raad vergadert meestal in Brussel, soms in Luxemburg. Niet te verwarren met de halfjaarlijkse Europese Raad (ook wel Eurotop genoemd), waar de regeringsleiders van de lidstaten de grote lijnen uitzetten en ruzies beslechten.

Renseignering

Het informeren van de fiscus in de lidstaat waar een kapitaalbezitter belastingplichtig is over alle door hem/haar genoten inkomsten in een andere lidstaat. Van belang voor het bestrijden van belastingontduiking.

Strategische milieu-effectrapportage

Het in kaart brengen van de gevolgen voor het milieu van een heel beleidsplan. Daarmee toon je effecten die buiten beeld blijven wanneer je alleen afzonderlijke projecten aan een milieu-effectrapportage (MER) onderwerpt. Als de EU* over haar plan voor de aanleg van Trans-Europese Netwerken een strategische MER zou maken, zou blijken dat alle nieuwe snelwegen samen tot zoveel extra autoverkeer leiden, dat de doelstelling om de Europese kooldioxide-uitstoot te verminderen danig in de knel komt.

Tweede pijler

Het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid van de lidstaten, waarover de regeringen sinds het Verdrag van Maastricht* binnen het kader van de EU* overleg voeren. Heeft nog nauwelijks tot eensgezinder Europees optreden naar buiten toe geleid, mede omdat elke lidstaat een vetorecht bezit.

Verdrag van Amsterdam

Meest recente wijziging van de afspraken tussen de lidstaten over de bevoegdheden, instellingen en besluitvormingsprocedures van de EU*. Gesloten tijdens de Top van Amsterdam in juni 1997 ter vervanging van het Verdrag van Maastricht*. 'Amsterdam' hevelt onder meer het migratie- en asielbeleid over van de derde pijler* naar de eerste pijler*, brengt de Schengen-afspraken over afschaffing van binnengrenscontroles en verscherping van buitengrenscontroles onder in de EU, introduceert een (vrijblijvend) Europees werkgelegenheidsbeleid, breidt het medebeslissingsrecht* van het EP* uit maar formaliseert tevens zijn status van reizend circus tussen Brussel en Straatsburg. Het Verdrag treedt naar verwachting op 1 mei 1999 in werking.

Verdrag van Maastricht

Officieel: Verdrag betreffende de Europese Unie*. Gesloten tijdens de Top van Maastricht in 1991, in werking sinds 1993. Zette de muntunie in de steigers, maar bracht niet de 'politieke unie' waarover lang onderhandeld was. Wel riep 'Maastricht' de tweede pijler* en de derde pijler* in het leven, het Unieburgerschap, een protocol over sociaal beleid en het medebeslissingsrecht* van het EP*.

WEU = West-Europese Unie

Veiligheids- en defensie-organisatie. Heeft vanaf 1955 tot het Verdrag van Maastricht* voornamelijk een slapend bestaan geleid. Is in dat Verdrag genoemd als defensiepoot van de EU*. Of die er ooit komt is zeer de vraag. De WEU is tevens de beoogde Europese pilaar binnen de NAVO*, die vredesoperaties zou kunnen uitvoeren wanneer de Amerikanen niet meedoen. De WEU heeft geen eigen troepen en beperkte middelen. Lid zijn 10 EU-landen; veel andere Europese landen hebben de status van partner of waarnemer.

De basis voor dit verkiezingsprogramma is in 1998 gelegd door de programmacommissie. Deze bestond uit Hans Bevers, Nel van Dijk (voorzitter), Kees Kalkman, Farah Karimi, Tim Verhoef en Richard Wouters (secretaris). Zij werden bijgestaan door Dorette Corbey, Ton van Eck (adviseurs), Marije Cornelissen (logistiek secretaris) en Hans Schoen (eindredactie). De programmacommissie is te rade gegaan bij een groot aantal deskundige en geïnteresseerde personen, van binnen en buiten GroenLinks.

De programmapunten zijn vastgesteld op het partijcongres van GroenLinks dat gehouden werd op 5 en 6 februari 1999 in Rotterdam. De visieteksten zijn in maart voor een laatste maal gereviseerd, in het licht van het congres en actuele ontwikkelingen, door Kees Kalkman (partijbestuur) en Richard Wouters (secretaris programmacommissie).

De met een sterretje (*) gemarkeerde termen worden toegelicht in de Verklarende Woordenlijst achterin dit programma.

uitgave **Partijbestuur GroenLinks**
Postbus 8008
3503 RA Utrecht
telefoon (030) 239 99 00
telefax (030) 230 03 42
e-mail partijbureau@groenlinks.nl
website www.groenlinks.nl

eindredactie
programmapunten **Louis Vuurboom**
vormgeving **aap-ontwerpers**
fotografie **Chris Pennarts, Michael Kooren (portretten)**
druk **PlantijnCaspary IJsselstein**

GROENLINKS